

Településképi Arculati Kézikönyv



**Gyönk
2017.**



TARTALOMJEGYZÉK

	GYÖNK CÍMERE	1
	TARTALOMJEGYZÉK	2
1.	BEVEZETŐ – POLGÁRMESTERI KÖSZÖNTŐ	3-4
2.	GYÖNK BEMUTATÁSA	
	2.1. Várostarténet	5-12
	2.2. Tájszerkezet	13-20
	2.3. Településszerkezet	21-22
3.	ÖRÖKSÉGÜNK	
	3.1. MŰEMLÉKEK	
	Magyary-Kossa kastély	23-24
	Református templom	25-26
	Tehénistálló	27-28
	3.2. HELYI VÉDETT ÉRTÉKEK	
	Épületek, építmények	29-40
	Szobor, emlékmű, emléktábla	40
4.	TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK BEMUTATÁSA	
	4.1. TELEPÜLÉSKÖZPONTI VEGYES BEÉPÍTÉSŰ TERÜLET	41-42
	4.2. TELEPSZERŰ BEÉPÍTÉSŰ TERÜLET	43
	4.3. VEGYES BEÉPÍTÉSŰ TERÜLET	44-46
5.	AJÁNLÁSOK	47-64
6.	JÓ PÉLDÁK BEMUTATÁSA	65-70
7.	SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK, REKLÁMHORDOZÓK	71-72

1. BEVEZETŐ – KÖSZÖNTŐ

Tisztelt Lakosság, tisztelt Érdeklődők!

Köszöntöm Önöket, akik érdeklődéssel lapozgatják kézikönyvünket.

A településképi arculati kézikönyv célja, egy olyan szemléletformáló kiadvány létrehozása, amely minden érdeklődő számára tájékozódást nyújt az épített és természeti értékeinkről, alapul véve a több éve működő értéktár bizottság által dokumentált helyi értékeket.

Minden település más és más, egyedi, sajátos arculatú, de minden település rendelkezik olyan jellemző vonásokkal, amelyeket a természet, vagy az itt élő emberek alakítottak ki az elmúlt idők alatt.

Az általunk kiadott kézikönyv célja nem tudományos, jogszabályokkal telítődött kiadvány, hanem mindenki számára érthető, követhető műszaki ismertető megalkotása.

Nem tartalmazza és nem helyettesíti a vonatkozó szabályokat és törvényi előírásokat, de az előbbiekhöz illeszkedő ajánlásaival segít védeni és erősíteni Gyönk építészeti arculatát. Ez a dokumentum elsősorban az építkezni vágyók segítségére készült, de mindenki haszonnal forgathatja, aki érdeklődik a település egyedi karaktere, építészeti öröksége és jövője iránt.

Gyönk, 2017.12.05.

Katz Gyula István
Gyönk Város polgármestere

Tisztelt Olvasók!

Megtiszteltetés számomra, hogy ezen kiadvány oldalain saját gondolataimat is leírhatom és megoszthatom Önökkel a városról szerzett tapasztalataimat, érzéseimet.

Bevallom korábban több száz alkalommal utaztam át már Gyönkön, sőt sok tervezési és kivitelezési munkákban is részt már. Azonban ezelőtt még egyszer sem álltam meg csak azért, hogy sétáljak az utcákon, megmásszam a dombokat, a templomhoz vezető szűk kis lépcsőt. Most megtettem, mert a munkám elvégzéséhez elengedhetetlenül szükség volt arra is, hogy ne csak átutazóként nézzek a településre, hanem valóban részleteiben is megismerjem. Szomorú vagyok, hogy ezt eddig nem tettem meg, mert sok mindenről lemaradtam.

Engedjék meg, hogy kívülállóként méltassam kicsit Gyönköt, mert részleteiben bizony egy csodálatos vidéki kisvárost ismerhettem meg. Kiszálltam az autóból, nyakamba vettem a várost és bejártam minden utcáját, de még mindig nem minden zegét-zugát. Gyönyörű épületeket láttam, olyan kisvárosi hangulatot idéző utcákat, melyeket kevés település mondhat magáénak.

Igen tudom sok-sok törődést és persze rengeteg pénzt kell áldozni, arra hogy ez a város még szebb legyen. El kell mondjam, hogy becsukva a szemem, magam előtt látom az egykori fő tér ragyogását és kicsit elszomorít, hogy ma ilyen megkopottan láthatjuk csak.

Ebben a könyvben nem Gyönk történelmét írtam meg, mert azt már megtették mások előttem – sőt nem is én írtam, csak összegyűjtöttem és felhasználtam mindazt, amit előttem mások is értéknek tekintettek és egy mindenki számára elérhető kiadványba szerkesztettem.

Remélem, hogy munkámmal hozzá tudok járulni Gyönk épített környezetének megóvásához, fejlesztéséhez, ezzel részese lehetek a város jövőjének.

Gyönk, 2017.12.05.

Witzl Zsolt
Gyönk Város főépítésze

2. GYÖNK BEMUTATÁSA

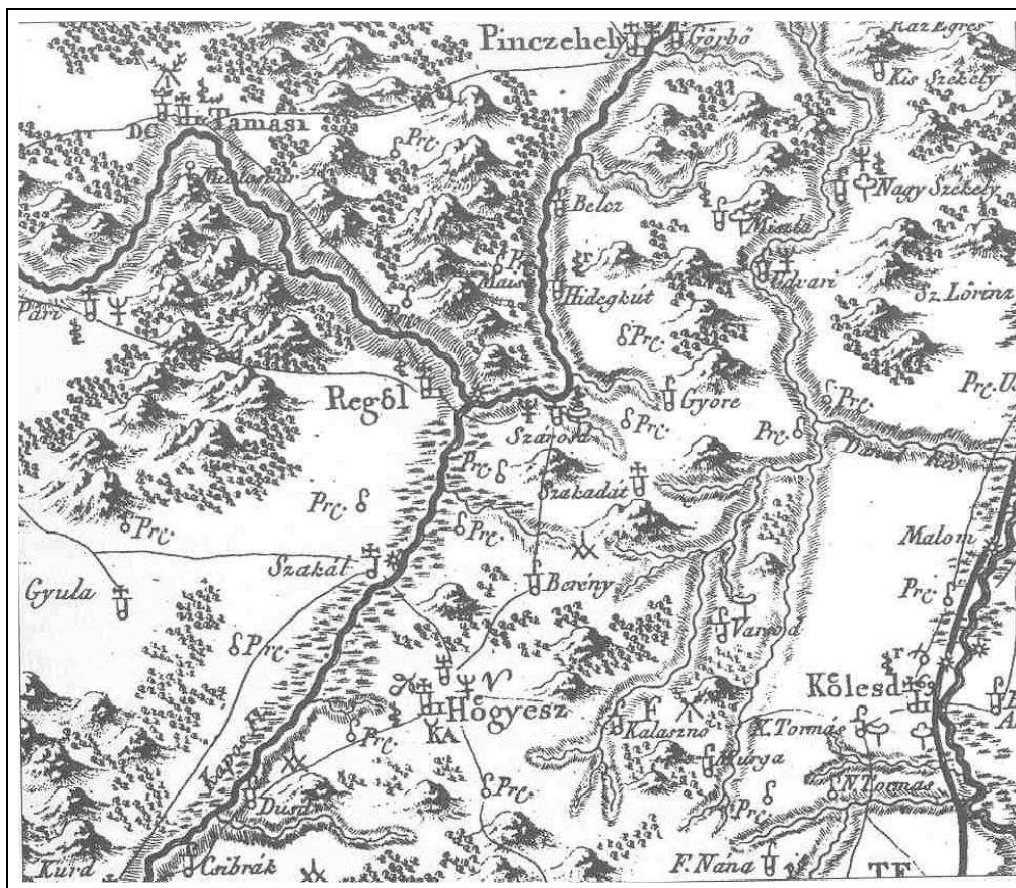
2.1. Várostörténet

(Készült Balogh Farkas Csaba 2005-ös örökségvédelmi hatástanulmánya felhasználásával)

A Tolna megyei Hegyhát észak-dél irányú völgyében meghúzódó Gyönk területét kisebb-nagyobb megszakításokkal a csiszolt kőkor időszakától lakják. Az őskori emlékei mellett a germán eredetű longobárdok és a keleti sztyeppékről érkező avarok temetőit tárták fel a régészek. A település első középkori említése egy 1313-ban kelt okiratból ismert, de a magyarok itteni megtelepedése ennél jóval korábbra tehető. A XV-XVI. században a falu területén több kisebb-nagyobb birtokos osztozott. Ezek közé tartozott az 1476-ban utód nélkül meghalt Maróti Mátyus, majd az ő helyére Mátyás király által kijelölt Pyber András és utódai, vagy az ugyancsak részirtokos Czobor család. Gyönk közvetlen közelében hajdan volt gerenyási vár amolyan földből-fából épített erődített kastély lehetett csupán, de nevével, valamint Gyönk, Alsógyönk említésével a XVI. század eleji hatalmaskodások és birtokháborítás irataiban gyakran találkozunk. A sokszor nehezen kibogozható periratok többsége a ma már pusztaként ismert közeli Csernyéden, a megye egyik jelentős törvénykezési helyszínén s egyben a nádori várbíráskodás fórumán kelt.

A mohácsi csatavesztést követő kettős királyválasztás zűrzavaros időszakának elmúltával Gyönk a tőle északra lévő simontornyai szandzsák katonai és közigazgatási területéhez tartozott, az ugyancsak simontornyainak nevezett kisebb közigazgatási egységen, azaz nahién belül. Formálisan az ottani szandzsákbég „oltalmát” élvezték, de a töröknek csakúgy, mint a többi meghódított magyar településen, Gyönkön sem volt lehetősége arra, hogy megakadályozza a kétféle adózást. Közben pedig a tolnai dombok között meghúzódó falvak népe egyre fogyott, egyre pusztult.

A megcsappant népességű területre 1713-ban először magyar telepesek érkeztek a Veszprém megyei Csótról, Veszprémvarsányból és Várpalota környékéről. Néhány év múlva pedig a saját hazájukban tomboló földhiány és éhínség elől menekülő evangélikus németek érkeztek Hessenből, valamint reformátusok Németország más tartományaiból. Néhány esztendő alatt egy mind etnikailag, mind felekezeti szempontból rendkívül tarka képet mutató település képe bontakozott ki. Mivel sem a magyarok a németekkel (és viszont!), sem pedig a reformátusok az evangélikusokkal (és még kevésbé a később lassan beszállingózó kevés katolikussal) nem voltak hajlandók keveredni, állandó viták és kötözködések folytak mind a templomok, a temetkezés, mind az alsófokú oktatás kérdésében. Jól szemlélteti ezt a helyzetet az, hogy még szinte az utóbbi évtizedekben is külön emlegették a két protestáns templomot összekötő képzeletbeli vonaltól északra elterülő Német Falut és az attól délre lévő Magyar Falut.



Gyöng térségének török utáni pusztásodása a XVIII. sz. végi térképen (Bécs 1793)

Forrás: Gyöng száz magyar falu könyvesháza sorozat

A fenti amúgy is összetett etnikai képet tovább színesítette a XVIII. század közepétől egyre nagyobb számban megtelepülő zsidóság jelenléte. A nagybirtok és a falu életében bérlői és kereskedői tevékenységükkel katalizátor szerepet betöltő zsidóságnak Gyöngön a hagyományokhoz ragaszkodó, a neológusok újitási törekvéseit elutasító ortodox ága nyert teret. Míg a korai időszakban gyermekeiket csak magánúton iskoláztatták, addig a későbbiekben már számos zsidó tanítványa volt az időközben egyre nagyobb hírnévnek örvendő gyöngi református gimnáziumnak. Az 1812-ben Nagyszékhelyből áttelepített „Helvétziai Vallástételű centrális Iskola” a település határain túlmutató tevékenységet fejtett ki. Néha ugyan ránehezedett egy-egy Magyarai Kossa Sámuelhez hasonló erős akaratú patrónus tevékenysége, de ez azt is jelentette, hogy ezek a támogatók egyben biztosították az intézmény zavartalan működésének feltételeit is. A gimnázium így nem válhatott színterévé a falu alsófokú oktatását oly sok esetben sújtó etnikai és felekezeti villongásoknak. Diákjai és tanárai közül az 1848/49-es forradalom és szabadságharc számos résztvevője és katonája került ki. Növendékei közé tartozott például – a teljesség igénye nélkül – az intézmény névadója, az irodalmár-pap Tolnai Lajos, a híres sinológus, Faragó Ödön, Cholnoky Imre jogtudós, Mestyán Rudolf és Mestyán Gyula neves orvoskutatók, Palcsó Sándor operaénekes vagy éppen a már elhunyt Lachner Aladár evangélikus esperes, határainkon túl is méltán híres német nemzetiségi gyűjtemény és tájház létrehozója.

Bár az első és második világháború is elragadta a maga gyönki áldozatait, a front közeli átvonulása nem okozott az átlagosnál nagyobb megpróbáltatásokat a település lakosságának. Annál nagyobb veszteséget jelentett viszont a szolidan „népességcserének” nevezett német kitelepítés. A folyamat, mely a Volksbundba tartozó családok egy részének 1944 ősztől megindult önkéntes távozásával kezdődött, majd közel ezer gyönki lakos parancsszóval történő kitelepítésével folytatódott, szinte minden itt élő családot érintett. Számosan váltak áldozatává a „málenkij robot”-nak, a németek miatt Szovjetunióba hurcolt nők és férfiak kolhozban, bányákban végeztek kényszermunkát. A kitelepülő és kitelepített német családok portáit Békés megyei agrárproletároknak, bukovinai székelyeknek és felvidéki magyaroknak utalták ki a helyi földigénylő bizottságok. Ezzel Gyönk nemzeti és felekezeti képe ismét megváltozott. Az elért termelési hagyományokkal érkező telepesek és az „őslakosnak” mondott, ki nem telepített németek között nehezen engedett fel az idegenkedés.

Gyönk – a németek ajkán Jink – gazdaságföldrajzi vonatkozásban a környező apró falvak természetes központja, 1961-ig járási székhely volt, majd 1970-től hat társközségével együtt közös igazgatás alatt nagyközségként működött. Jóllehet 1991-ben a társközségek visszanyerték önállóságukat, gyakorlatilag ma sem nélkülözhetik Gyönk körzetközponi vonzerejéből adódó ipari, kereskedelmi, kommunális és kulturális szolgáltatásait. A leglátványosabb kapcsolódás a Gyönk és 5 volt társközsége fenntartásában működő Gyönki Közös Önkormányzati Hivatal fenntartásában, a gyönki székhelyű egészségügyi alapellátásban, és a Hegyhát integrált Szociális Intézmény köré szervezett szociális és gyermekjóléti alapellátásban nyilvánul meg.



– az általános iskola épülete a tornateremmel és sportpályával –

A Lackner Aladár nevéhez fűződő Német Tájházban tekinthetők meg a protestáns népesség életének hagyományos használati tárgyai. A község központjában álló, klasszicista stílusú művelődési házban gazdag könyvtár működik, ifjúsági néptánccsoport, és számtalan művészeti csoport kap helyet. A kortárs magyar képzőművészek alkotásaiból folyamatosan rendeznek kiállításokat.

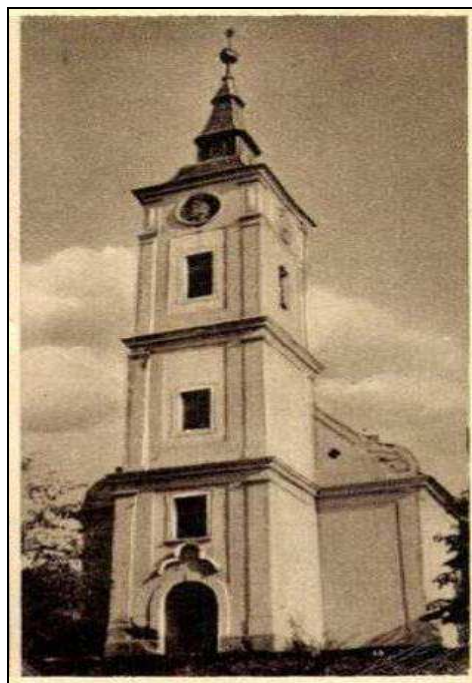


Egykori Nagyvendéglő – régi képeslapon 1906.

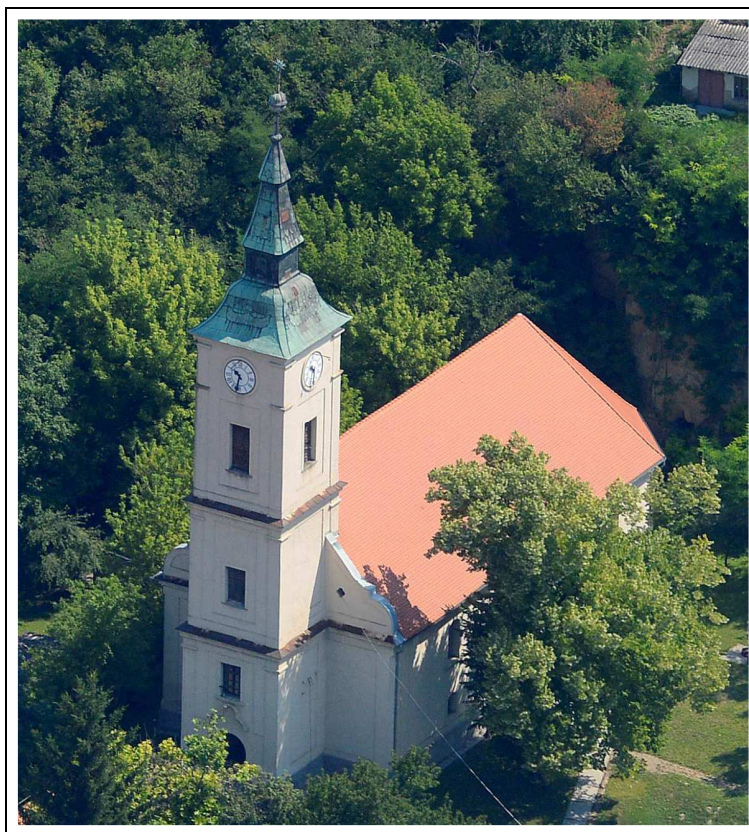


Művelődési ház ma

A régi hagyományokkal rendelkező református egyház 1777-ben épült műemlék jellegű temploma egyhajós. A padok, a szószék és a felette lévő korona 1786-ban készültek, orgonáját a pécsi Angster József építette.

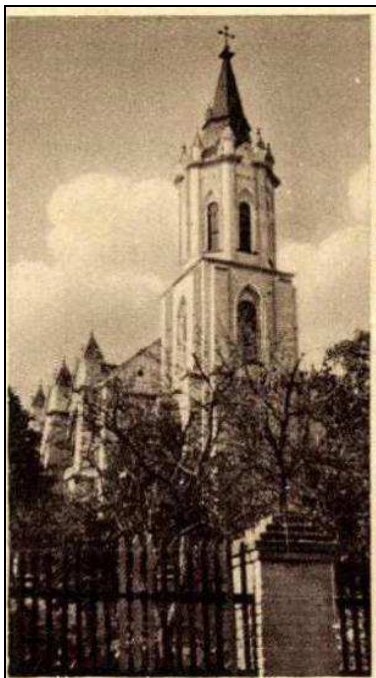


Református templom – régi képeslapon 1915. és 1944. (részlet)

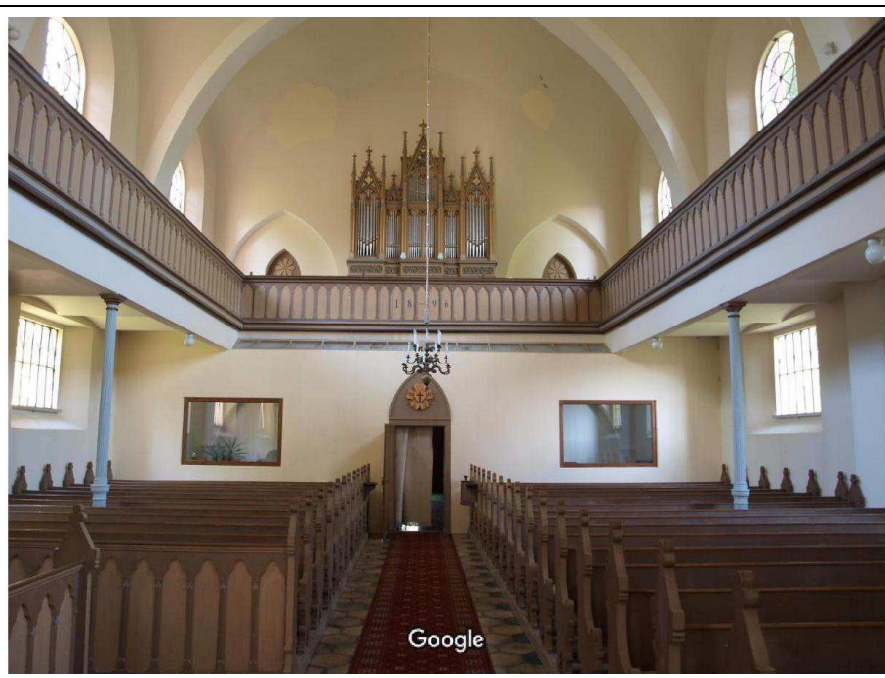


Református templom – légi felvétel 2015.

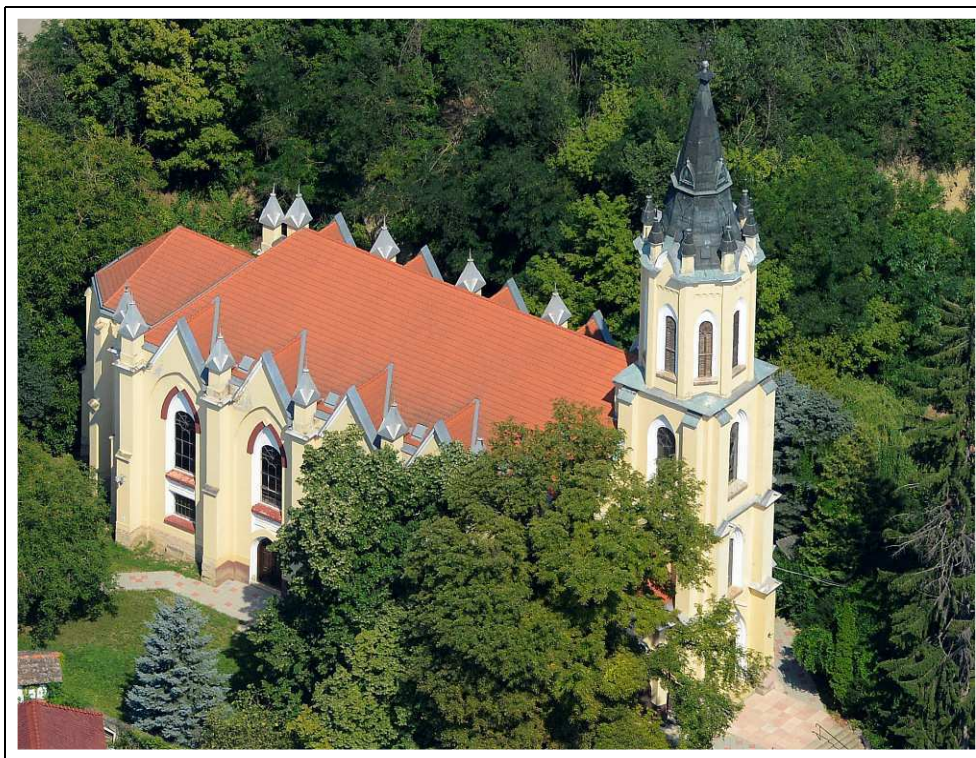
Az evangélikus gyülekezet ma is álló neogótikus temploma, mely egyben a Dél-Dunántúl legnagyobb evangélikus temploma is, 1896-ban épült Reppmann Gyula aradi építész tervei alapján. Szószék-oltárát Fuhrmann Gyula iglói mester építette. A neogótikus, 16 regiszteres orgona 1897-ből való.



*Evangélikus templom
régi képeslapon 1944. (részlet)*



*Evangélikus templom – belső tér 2015.
Hegyhát Általános Iskola és Gimnázium / google*



Evangélikus templom – légi felvétel 2015.

A Krisztus Király titulusú római katolikus templom 1926-ban épült, sítílusában neoromán és neogót elemek ötvöződnek.



*Római katolikus templom
régi képeslapon 1944. (részlet)*



*Krisztus király római katolikus templom – 2015.
Hegyhát Általános Iskola és Gimnázium / google*



Katolikus templom ma

A lengyel származású Sulkowski család egykori kastélyában kapott helyet Tolna megye legnagyobb befogadóképességű szociális otthona.



Sulkowski kastély – régi képeslapon 1945. után (részlet)



A kastély és kertrészlete ma

2.2. Tájszerkezet

Természeti adottságok

A település a Dunántúli –Dombság nagytáj, a Mecsek és Tolna-Baranyai Dombvidék középtáj, és ezen belül a Dél-Zselic kistáj területén helyezkedik el.



A terület völgyekkel és szurdokokkal sűrűn felszabdalt, magasra kiemelt, lösz borította hegyhátakból, keskeny vízvásztó gerincekből és pusztuló meredek lejtőkből áll. Függőleges és vízszintes tagozottsága jelentős. Belső területének legnagyobb része északnyugat-délkelet irányban elrendeződött, egymás mellett sorakozó, féloldalasan kiemelt lapos tetejű hegyhátakból áll. A 20-40m vastagságú, lösztakaróval fedett hegyhátak észak-dél, illetve északnyugat-délkelet irányban lejtnek, felszínüket a völgyek, és fülkék sűrű hálózata borítja. A lapos tetejű hegyhátak között 200-300m széles, 100-120m mély eróziós völgyek fejlődtek ki. A völgyek délies lejtői lankásak, az északiak pedig nagyon meredek, és aprólékosan tagoltak.

A dombvidék belső területeire mindenhol vastag lösztakaró települt. A tájat a lösz sajátos lepusztulási formái is érdekessé teszik (löszmélyút, löszszakadék, löszpiramis, löszdolina, stb.).



a település belterületére is jellemző löszfalak

A község közigazgatási területe látványában igen sok változatosságot hordoz magában. Gyönk térsége a kistáj középső részén helyezkedik el, így annak jellemző jegyeit maradéktalanul magán viseli. Az észak-dél, illetve az északnyugat-délkelet irányú völgyek és dombhátak nagy gyakorisággal váltogatják egymást. A felszínkülönbségek 120 és 170m (Balti-tenger szint felett) között változnak. A völgyek és dombhátak keskenyek, ettől a felszíni különbségek kissé markánsabb hatást keltenek.



Tájkép – Balogh Attila 2017. június / google

A változatos felszínen a tájhasználat is változatos. Kisebb-nagyobb erdőterületek, rét-legelőterületek, és szántóföldként hasznosított területek váltják egymást, a község közvetlen szomszédságában, illetve a községen belül még kertművelésű területek is vannak. Az erdővel, és a gyepterületekkel hasznosított területek jelentős kiterjedése, és változatos elhelyezkedése miatt, ökológiai szempontból rendkívül értékes ez a táj.

A látóhatár általában szűk, nagyobb nyitott tájrészletek a településtől keleti irányban találhatóak. A táj szépsége, a domborzati, és a tájhasználati változatosságban rejlik.

Jelentősebb, vízfolyások vannak a területen, a Kerti-patak északnyugat-délkeleti folyásirányával Gyönk község területén is átfolyik, a Donát-patak kelet-nyugati folyásirányával a közigazgatási terület délkeleti részén folyik át. Ezen kívül még kisebb időszakos vízfolyások is vannak a területen.

Nagy összefüggő vízfelület van a településtől délkeletre, valamint délre Varsád és Szakadát közigazgatási területén is. Funkciója szerint és halastó, mely igen jelentős ökológiai és vizuális tájformáló szereppel rendelkezik.

KÜLTERÜLET

A külterületen a tájhasznosítás a lehető legnagyobb mértékben igazodott a domborzat, és a talaj adta lehetőségekhez. Ez azt jelenti, hogy a közigazgatási határon belül a földterületeken az erdőgazdálkodás, rét-legelőgazdálkodás, kertgazdálkodás és a szántóföldi növénytermesztés is jelentős területi aránnyal jelenik meg. Valamennyi tájhasználati mód közül a szántóföldi növények termesztése a domináns. A tájszerkezet még a korábbi idők művelési módjának megfelelő képet mutatja, megmaradtak a nagy, egységesen művelhető táblaméretek.

Majorok és állattartó telepek a funkciót tekintve a mezőgazdasági táj szerves részét képezik. Még a rendszerváltás előtti nagyüzemi gazdálkodás során épített major, és állattartó telepek ma is megtalálhatók. Ma ezek már magántulajdonban vannak, és jelenleg nem működik mindegyik. Ipari-szolgáltató funkció is van, egy nagyobb kiterjedésű területen, a belterülettől DNy-i irányban. A telep rendezett, de a telep teljes területe nincs véderdősávval tájba illesztve.

A gyepek, erdőterületek, és a nedves-mocsaras-nádas területek ökológiai és természetvédelmi szempontból igen értékes területek. A természetvédelem ezeket természeti területnek nevezi, és az ezeken a területeken folytatható tevékenységet, tájhasználati módot a törvény erejével szabályozza. A gyepevegetációk, így a rét-legelőgazdálkodás is, jelentős területeket foglal el a közigazgatási határon belül. A gyepevegetációk a külterület megőrzendő értékei.

Nagyon kis területi aránnyal, de a Donát-patak mentén vannak nedves-nádas területek. Ezek, a helynek megfelelően lágyszárú növényzettel benőtt területek rendkívül fontosak a természetes ökológiai rendszerek megőrzése szempontjából. Az erdőterületek, mint a legmagasabb szintű ökoszisztémák annak ellenére, hogy többnyire telepítettek mégis olyan természetközeli állapotot tartanak fenn, melyek emberi beavatkozás nélkül is fennmaradnak. Valamennyi erdőterületet ugyancsak természeti területnek kell tekintenünk, melyet ugyancsak védenünk és őriznünk kell.

A külterület igen értékes táji eleme a településtől délkeletre található jelentős méretű halastó. Ez a tó mesterséges kialakítású, rendeltetése a halgazdálkodás. A tó megjelenése esztétikailag is élményt nyújtó, továbbá a vízfelület és környezete ökológiai szempontból is igen jelentős értékeket hordoz.

Gyöng közigazgatási területén kisebb kiterjedésű a kertgazdasági terület. A zártkerti terület a belterületi határ mentén helyezkedik el, a domboldalakon. A területek részben szőlővel és gyümölcsösökkel, részben egyéb növénykultúrákkal kerülnek hasznosításra. A parcellák nagyobb része még ma is művelt, jó állapotú, rendezett. A község nem része a Tolnai borvidéknek, de a falu területén a borvidék Borútjának egy állomása is megtalálható. Ez a község idegenforgalmának fejlődésében jelentős állomás.

BELTERÜLET

Gyöng város belterülete a közigazgatási terület Ny-i felén helyezkedik el. A település északnyugat-délkelet irányú tengellyel alakult ki, és az utcák lefutása is ennek megfelelő.

A belterületi táj elsődleges jellemzője, hogy sajátos módon viseli magán a kistáj morfológiai jegyeit. A településen belül is megjelennek a dombhátak, és a dombhátak közé mélyült völgyek. A település kelet és nyugati oldalról felmagasodó domboldal határolja, melyre helyenként már felkúszik a település. Ez nagyon kellemes természetes határt is jelent vizuálisan a település körül. A keleti oldalon a terep adta lehetőségek szerint girbe-gurba utcácskák kúsznak fel a dombtetőre. Ezek az utcák kedves vidéki hangulatot árasztanak, de nehezen járhatók. A nyugati oldalon egy egész lakótelep épült a domboldalra. Itt már tervszerűen történt az utcák kialakítása. Ez a domboldal jól bejárható az utóbbi évtizedekben épített házak ápoltak, a házakhoz tartozó előkertek szépen gondozottak.



Településképi – a keleti domboldal

A község belterületén is a Jókai u és a Táncsics Mihály utca északi szakasza között még egy dombhát magasodik fel, mely osztja a belterületi tájat, hirtelen szűkíti a látóhatárt, és így igen sajátos és bensőséges települési közérzetet teremt.

A jelentősebb utcák, mint a Jókai, Táncsics, Petőfi, Ady Endre, József Attila utcák közel egyenes vonalvezetésűek, ettől jól áttekinthető a település.



A belterület értékes táji elemei a vízfolyások, melyek közül egyik a Táncsics Mihály utcában, a másik a Rákóczi és a Petőfi Sándor utca között folyik. A partvonalak rendezettek, így, egyedi természetes táji elemként, kedvezően lágyítják az épített környezetet.

A város központját a Dózsa György tér – *képen lent* – jelenti. A tér megjelenése koránt sem felel meg annak a szerepnek, amit a város életében betölt. A tér rendezetlen, a burkolatok járdaszegélyek kesze-kusza látványt nyújtanak. A tér funkcionális részleteinek átgondolása, felülvizsgálata a közlekedési, zöldterületi részek teljes áttervezése, és felújítása szükséges ahhoz, hogy megjelenésében is központi térré váljon a Dózsa György tér.



A város területén jók az adottságok ahhoz, hogy sok zöldterület legyen. A hősi emlékmű körüli közpark szép, gondozott.



Ugyan ilyen az idősek napközi otthona melletti terület is.



A sportpálya területe szép, ápolat. A sportpályától délre hatalmas szabad területek vannak, melyek még nem kapták meg a funkciónak megfelelő kertészeti kialakítást.

TELEPÜLÉSKÉP ÉS UTCAKÉPEK

Gyöng történetileg kialakult utcarendszerén a fésűs beépítésű szalagtelkeken az utcára merőleges, illetve párhuzamos lakóházak rendje a jellemző, melyek előkert nélkül az utcára épültek. A településképi fontos elemei a templomok, kúriák és a középületek.



Az Ady Endre utca jellemző falusias utcaképe



a Dózsa György tér, mely kisvárosias hangulatot kölcsönöz a településnek



társasházak a nyugati domboldalon



A Tolnai Lajos Gimnázium új főépülete.

2.3. Településszerkezet

A település szerkezetét és a területhasználatot alapvetően meghatározza a természeti adottság, mely szerint a terület észak-déli irányban erősen tagolt. A mélyebben fekvő patak völgyek már korán lakott helyek voltak. Erre a környék régészeti leletei a bizonyítékok. A külterület nagy részét még az 1800-as évek végén is erdő és rét borította. A korábbi területhasználatról napjainkra az egyes területek megnevezése ad tájékoztatást.

A külterület szerkezete és a tájhasználat mára megváltozott, a külterület nagy része szántó. Nagyobb összefüggő erdő a település belterületétől északra található.



A belterület szerkezete megőrizte a korábban kialakult formáját. A történetileg kialakult település utcarendszere „H” alakú, központja a Dózsa György tér – *képen fent*. A településközpont napjainkban is formálódik új épületekkel. A korábbi középületek a Rákóczi utca elején az utcásorba települtek.

A szalagtelkek az utcára többnyire merőlegesen szabálytalanul indulnak, mely a nőtt településekre jellemző. Jellegzetessége a belterületi szerkezetnek a lakótelkek mögött kialakult kertes terület, mely a sokszor meredek löszfalakon túl is folytatódik.

TELEPÜLÉSKARAKTER

TELEKSZERKEZET ÉS TELEKHASZNÁLAT

A változatos lakótelkek struktúrájára jellemző a 16-20 m telekszélesség és a 100-150 m hosszúság, de a Petőfi és a Rákóczi utca közötti területen csak a 25-30 m telekmélység az általános. A település történetileg kialakult lakóterületén alapvetően a fésűs, oldalhatáron álló beépítés dominál. A hagyományos, paraszti gazdálkodást folytató, hosszan elnyúló szalagtelteken a lakóépületek alapvetően az északi oldalhatárra, az oldalkerttel párhuzamosan és az utcafrontra települtek.

A gazdasági épületek soros elrendezéssel a lakóépület folytatásában, jellemzően a lakóépülettel összeépülve készültek. A gazdasági épületek mögött a veteményeskert, majd a takarmánytermesztésre szolgáló kert húzódik.

Az utcáfronttal párhuzamosan, a századforduló környékén épült lakóházak nem változtattak a telekhasználaton, de megváltoztatták a településképet.

BEÉPÍTÉSI MÓD ÉS ÉPÜLETTÍPUSOK

A település történeti épületállományának építészeti karaktere hasonló vonásokat mutat, de jól megfigyelhetők az egyes korokra jellemző építési módok, melyek egymásra rakódtak. Középkori templom nem maradt fenn, a mai Református templom 1777-ben épült.

A legkorábbi lakóépületek a lopott tornácos parasztházak, melyek az 1800-as évek második felében épültek. Ezek közül eredeti állapotában kevés maradt fenn. A gazdasági épületek közül kiemelkednek a lakóházak folytatásában épült pajták, istállók, melyek meszelt falazattal és egyenes záródású pajta kapukkal épültek.

A település arculatában a foghíjként álló mai épületek is előfordulnak.

A hagyományos lakóépületek egyszerű, arányos tömegűek és földszintesek. Homlokzataik szélessége az egyszerű parasztházak esetében 6-7 m körüli. Az utca vonalától hátrahúzott keresztzárny nem jellemző. A parasztházak párkány-magassága sík terepen nem haladja meg a 4 m-t.

Az utcával párhuzamosan épült lakóépületek is egy traktusosak, magasságuk csak kis mértékben haladja meg a hagyományos lakóépületekét.

A gazdasági épületek is egyszerű tömegűek, nyeregtetősek. A párkány és gerincmagasságuk eléri a lakóépületekét, sőt helyenként meg is haladja azt.



A hasznosításra váró volt malom épület.

3. ÖRÖKSÉGÜNK

3.1. MŰEMLÉKEK

Magyary-Kossa-kastély

„Az utcavonaltól beljebb szabadon álló, téglalap alaprajzú, alápincézett, emeletes, kontyolt nyeregtetős épület. Óriáspilaszterekkel tagolt keleti homlokzatán két vörös mészkő keretes, felülvilágítós ajtó. Kétraktusos, dongaboltozatos pince. Kétraktusos belső, a földszint részben csehsüveg boltozatos, az emelet síkfödémes. Kétkarú lépcső, vörös mészkő lépcsőfokokkal. A helyiségekben kályhafűlkék. Korabeli festés mindkét szinten: 19. század közepe és 20. század eleje. Részben építéskori nyílászárók. A községben birtokos Magyary-Kossa Sándor építtette az 1830-as évek második felében, 1839-ben már kész. A kastély előtt a 19. század közepén gondozott kert volt, melléképületekkel. A 19. század végétől 1947-ig a Kővágó családé. A 20. században részben átalakították, a nyugati homlokzaton ajtót nyitottak, a főhomlokzat középrésze előtti, vörös mészkőből készült teraszt elbontották, az alaprajzi rendszert részben megváltoztatták, egyes ajtókat kicseréltek, a mázas cserépkályhákat lebontották. A majorsági melléképületeket 1991 után elbontották. Műemléki kutatás: 1988-1989. A kastélytól ÉK-re, az utcavonaltól beljebb neoromán stílusú kis templom (hrsz.: 793), a 20. század elején építtette dr. Kővágó Sándor. „

Cím:	Gyönk, Táncsics u. 470 (794/18hrsz)
Törzsszám [azonosító]:	4233 [8623]
Védelem státusza:	műemléki védelem
Eredeti főtípus:	kúria
Eredeti kategória:	lakóépület





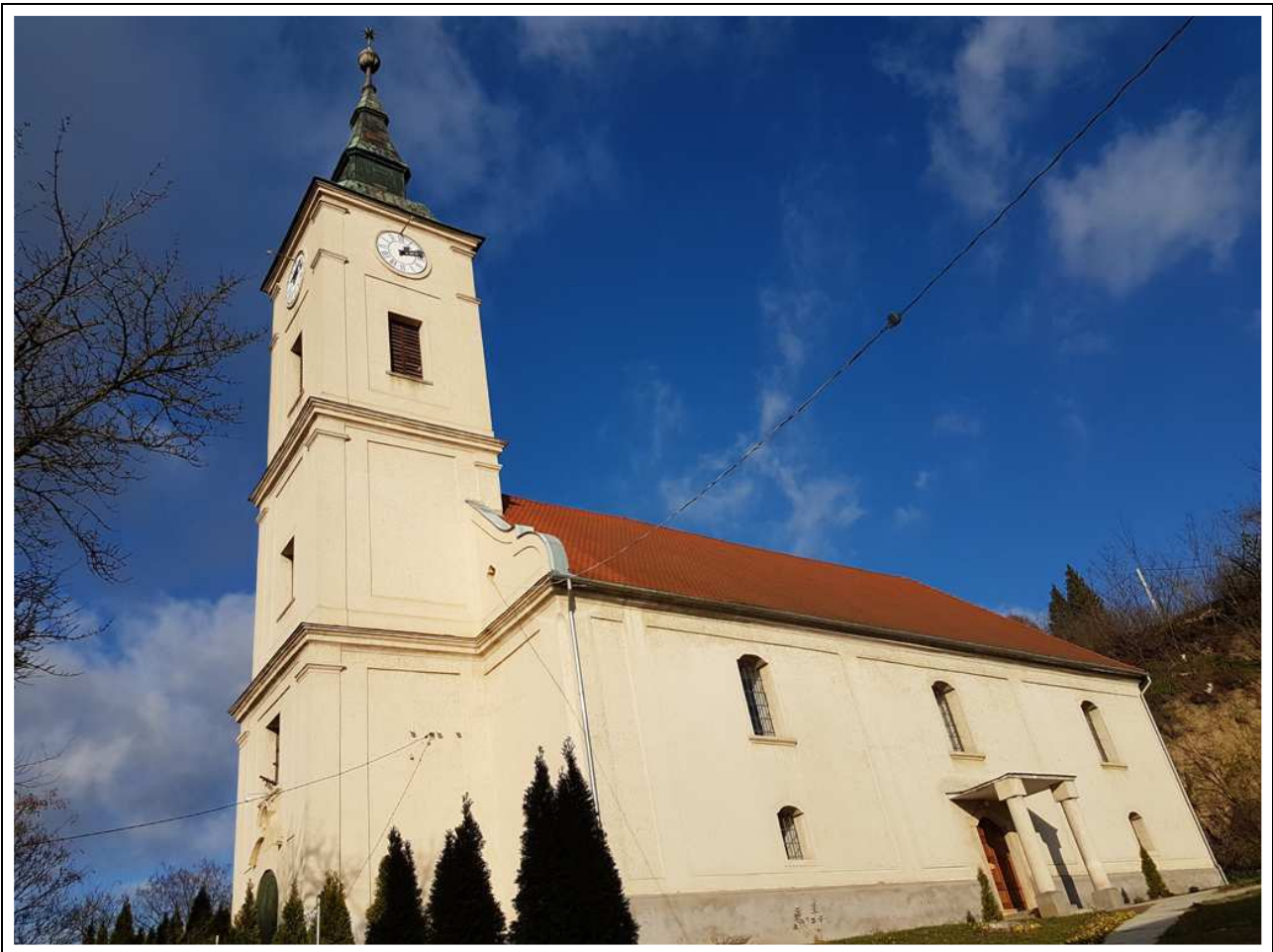
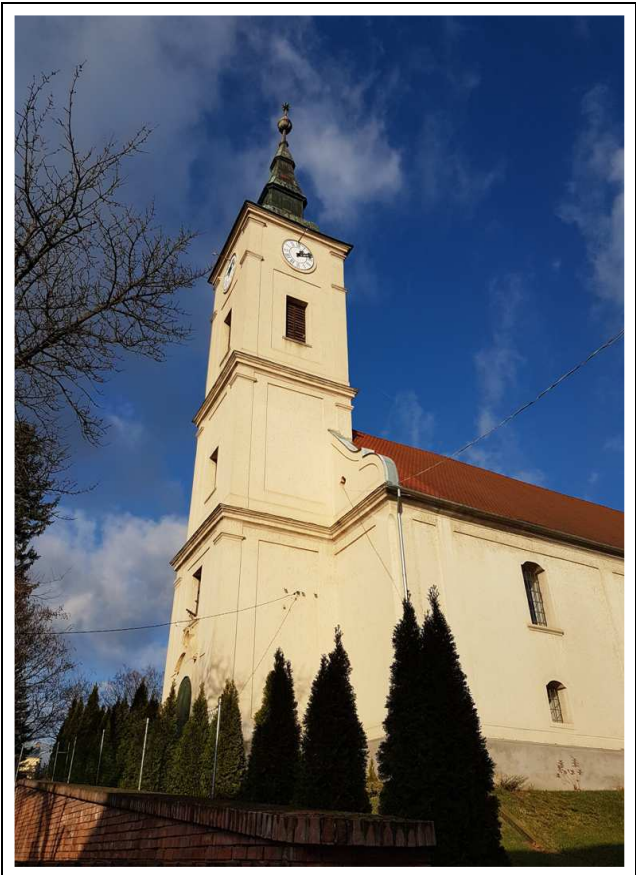
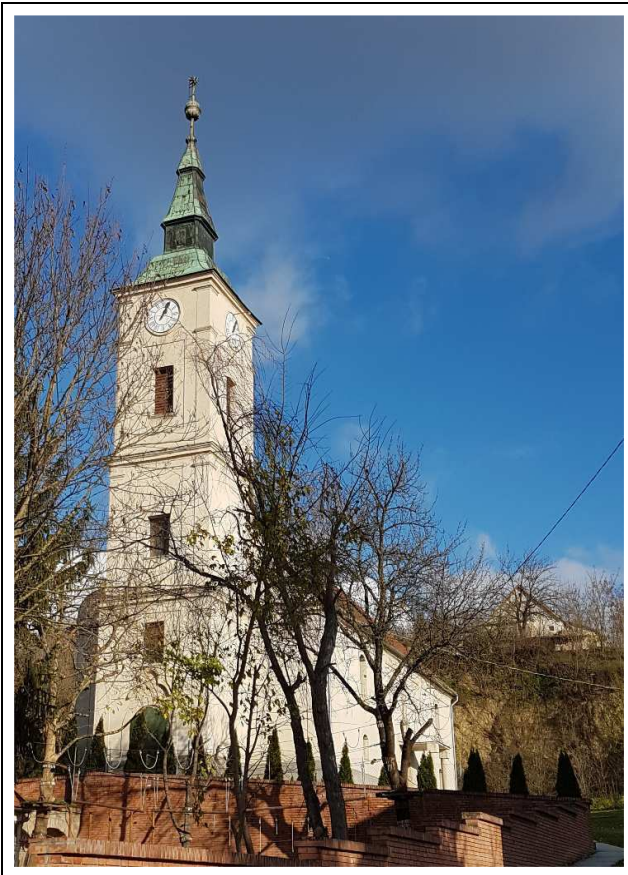
Református templom

„A Rákóczi u. 89. alatti lakóház mögötti telken szabadon álló, egyhajós templom, Ny-i homlokzata elé épült toronnyal, kelet felől poligonális záródású hajóval, kontyolt nyeregtetővel. A déli homlokzat középtengelyében kőkeretes oldalbejárat, előtte két oszlopon nyugvó előtető. A csehsüveg boltozatos, nyitott toronyalj keretelt bejárata felett törtvonalú szemöldökpárkány alatt az itt állott korábbi református templom helyreállítására utaló, másodlagos elhelyezésű, latin nyelvű kőtábla, 1770-es évszámmal; a toronyalj hátfalán a hajóba nyíló, kőkeretes ajtó. A síkfödémes hajó keleti végében pilléres-íves, falazott mellvédű karzat, nyugati végében hasonló, de az emeleten is pilléres-íves homlokfalú orgonakarzat. Padok: 18. század vége; szószékkorona: 1786; úrasztala és Mózesszék: 1935 (Sebestyén Péter). Orgona: 1909 (Angster-orgonagyár). Toronyóra: 1855. A templomtól keletre áll az eredetileg, feltehetően a 18. század közepén, a Magyary-Kossa család kúriájának épült és a kastély (trsz.: 4233) elkészülte óta lelkészlakként használt, földszintes, téglalap alaprajzú, átalakított épület (Rákóczi u. 88.). „

Cím:	Gyönk, Rákóczi u. – (112 hrsz.)
Törzsszám [azonosító]:	4232 [8622]
Védelem státusza:	műemléki védelem
Eredeti kategória:	szakrális építmény, templom
Eredeti típus:	református templom



Református templom – régi képeslapon



Tehénistálló

„Az Uzd községből megközelíthető, déli irányban kb. 7 km-re fekvő egykori majorság a Magyary-Kossay-uradalom része volt. A tehénistálló szabadon álló, földszintes, felülkontyolt nyeregtetős épület, északi hosszanti homlokzatán kőkeretes ajtóval. Kéthajós, pillérsoros, csehsüveg boltozatos belső. A majorság egyéb épületeit folyamatosan bontják. „

Cím:	Gyönk, Szabatonpuszta –(0186/1 hrsz.)
Törzsszám [azonosító]:	9687 [8624]
Védelem státusza:	műemléki védelem
Eredeti kategória:	agrár műemlék
Eredeti főtípus:	állattenyésztés, állattartás
Eredeti típus:	istálló
Eredeti altípus:	tehénistálló

Fényképek forrása: muemlekem.hu – 2009.





3.2. ÖRÖKSÉGÜNK – HELYI VÉDETT ÉRTÉKEK – ÉPÜLETEK, ÉPÍTMÉNYEK –

Lakó- és gazdasági épület, kerítés

A hagyományos fésűs beépítésű faragott tornácos lakóház 1913-ban épült. Oromfala csonkakontyos. Az utcai homlokzat nyílásrendje, nyílászárói és eklektikus díszítése eredeti állapotú. A főbejárat az utcáról nyílik. Védendő érték az épület egésze a gazdasági épülettel és az utcai kerítéssel együtt.



Ady Endre u. 51., hrsz.:75

Lakó- és gazdasági épület, kerítés

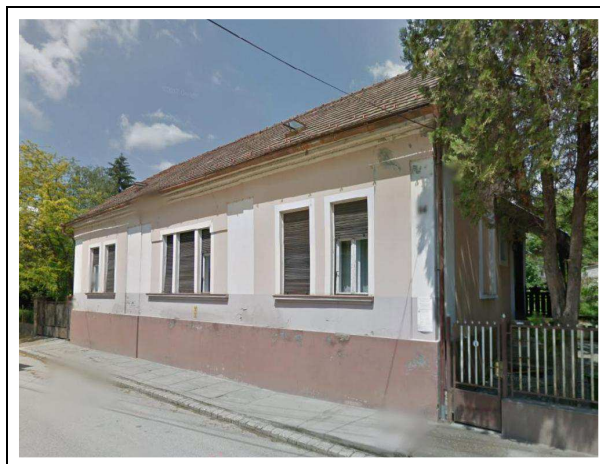
A szomszédos Ady E. u. 51 szám alatti lakó-épülettel azonos épület. Szintén 1913-ban épült. Védendő érték a gazdasági épülettel együtt.



Ady Endre u. 52., hrsz.:76

Lakóépület

Az utcával párhuzamos főhomlokzattal álló lakóház az 1900-as évek első felében épült. Faltükrök a homlokzatot három mezőre osztják, ahol a nyílások 2+3+2 tagolással helyezkednek el. A homlokzati díszítések a későbbi felújításból származnak. Védendő az épület tömege és nyílásrendje.



Ady Endre u. 64., hrsz.:87

Lakóépület

A fatornácos hagyományos lakóépület jellemző az Ady Endre utca építészetére. Az épület tömege, nyílásrendje, zsalugáteres nyílászárói eredeti állapotúak. Védendő értékek. Az utcai homlokzat időközben színezett kőporos vakolatot, míg a tető palafedést kapott.

Ady Endre u. 592., hrsz.:1004



Vendéglő, húsbolt, lakóépület

A Rákóczi u. torkolatában álló kétszintes épület a település kisvárosias arculatának meghatározó eleme. A főhomlokzat nyílásrendje 9 tengelyes, míg a mellék homlokzat négytengelyes. A földszinti üzletek nyílásrendje időközben átépült, felújítás esetén helyreállítandó. Védendő érték az épület tömege és nyílásrendje.

Rákóczi u. 84., hrsz.:708



Lakóépület

Az utcával párhuzamosan álló lakóház a századforduló utáni évtizedekben épült. Tömege, nyílásrendje és nyílászárói eredeti állapotúak. Homlokzata hattengelyes 2+2+2 osztással. Az ablakokat egyszerű szalagkeret övezi. Párkánya tagozatos. Védendő érték az épület egésze.

Rákóczi u. 86., hrsz.:109



Református parókia

A református templom mellett, önálló telken épült parókia homlokzata és tetőfedése átépült, de az épület tömege és nyílásrendjének egy része eredeti állapotú. Védendő értékek.

Rákóczi u. 88., hrsz.:111/1



Diákotthon (volt járásbíróság és volt szolgabírói hivatal)

A település virágzó időszakából, az 1900-as évek első feléből való épületek a településképp meghatározó elemei. Mindkét épület eklektikus stílusban épült klasszicizáló elemekkel, hivatali épületként tekintélyt sugároznak. A volt járásbíróság és az egykori szolgabírói hivatal épületei ma diákotthonként működnek.

Rákóczi u. 90. 91., hrsz.:114



Műhely, üzlet

A településközpontban álló századfordulós épület a településképi jelentős eleme. A telekalakítások során egy ingatlanra került a 93. és 95. szám alatti épület. A 95-ös szám alatti épület hézagosan zárt sorú, szimmetrikus homlokzatú, közepén oromfallal. Nyílászáróit függönydísz keretezi. Védendő érték az épületek egésze.

Rákóczi u. 93., hrsz.:117



Vegyesbolt

A településközpontban álló századfordulós épület a településképi jelentős eleme. A telekalakítások során egy ingatlanra került a 93. és 95. szám alatti épület. A 93-as szám alatti épület zárt sorú beépítéssel helyezkedik el, bejárata egykor az utcáról nyílt. A 7 tengelyes nyílásrend ablakai és a gazdag homlokzati tagozatok eredeti állapotúak. Védendő érték az épületek egésze.

Rákóczi u. 95., hrsz.:117



Lakóépület

Az utcára beforduló lakóház az 1900-as évek első felében épült. Csonkakontyos tömege, 2+1+2 osztású középrizalitos nyílásrendje és finom homlokzati díszítése eredeti állapotú. Védendő értékek.

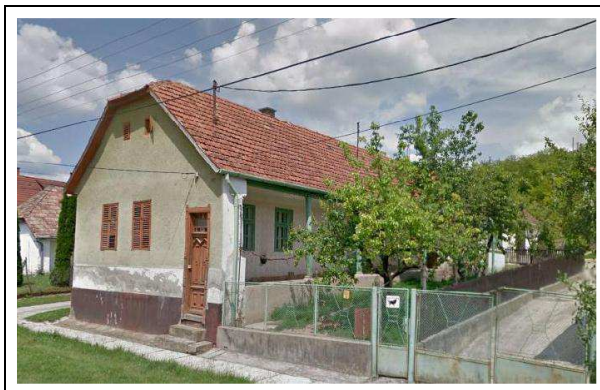
Rákóczi u. 133., hrsz.:158



Lakó- és gazdasági épület

A hagyományos fésűs beépítésű faragott tornácos lakóház. Oromfala csonkakontyos. Az utcai homlokzat nyílásrendje és nyílászárói eredeti állapotúak. A főbejárat az utcáról nyílik. Védendő érték az épület egésze a gazdasági épülettel együtt.

Rákóczi u. 150., hrsz.:180



Lakóépület

A hagyományos fésűs beépítésű faragott tornácos lakóház. Oromfala csonkakontyos, melyen szimmetrikusan helyezkedik el a két zsalugáteres ablak. Az épület nyílásrendje, nyílászárói eredeti állapotban vannak. Védendő érték az épület egésze.

Rákóczi u. 202., hrsz.:242



Lakóépület és kerítés

A hagyományos fésűs beépítésű faragott tornácos lakóház. Oromfala csonkakontyos, melyen aszimmetrikusan helyezkedik el a két ablak. Helyzetük szerint elképzelhető egy korábban befalazott utcai bejárat. Az épület nyílásrendje, nyílászárói eredeti állapotban vannak. Védendő érték az épület egésze a léckerítéssel együtt.

Rákóczi u. 203., hrsz.:243



Lakó- és gazdasági épület, kútház

A település végén álló fésűs beépítésű hagyományos faragott tornácos lakóépület, folytatásában a gazdasági épülettel jellemző a település építészetére. Oromfala csonkakontyos. Az utcai homlokzat nyílásrendje, nyílászárói és díszítése eredeti állapotú. Védendő érték a teljes épületegyüttes.

Rákóczi u. 225., hrsz.:1133



Rendőrség

A település központjában álló korábbi polgárház jelenleg rendőrség. Az épület tömege és nyílásrendje nagyrészt eredeti állapotú, védendő értékek. Felújított állapotban van.

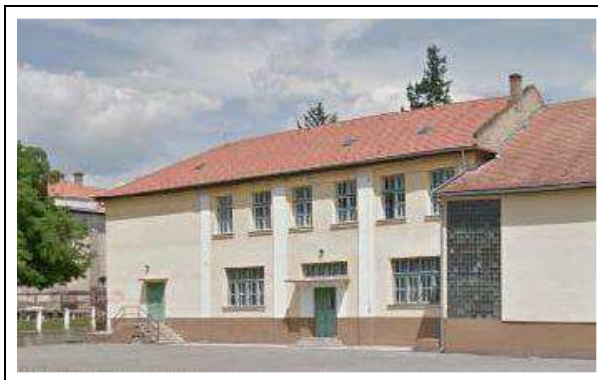
Rákóczi u. 98., hrsz.:383



Gimnázium régi épülete

A Tolnai Lajos Gimnázium alapkövét 1812-ben tették le, feltehetően a legkorábbi épületszárny a gimnázium északi traktusa. Az épület tömege, nyílásrendje egységes képet mutat. Védendő érték.

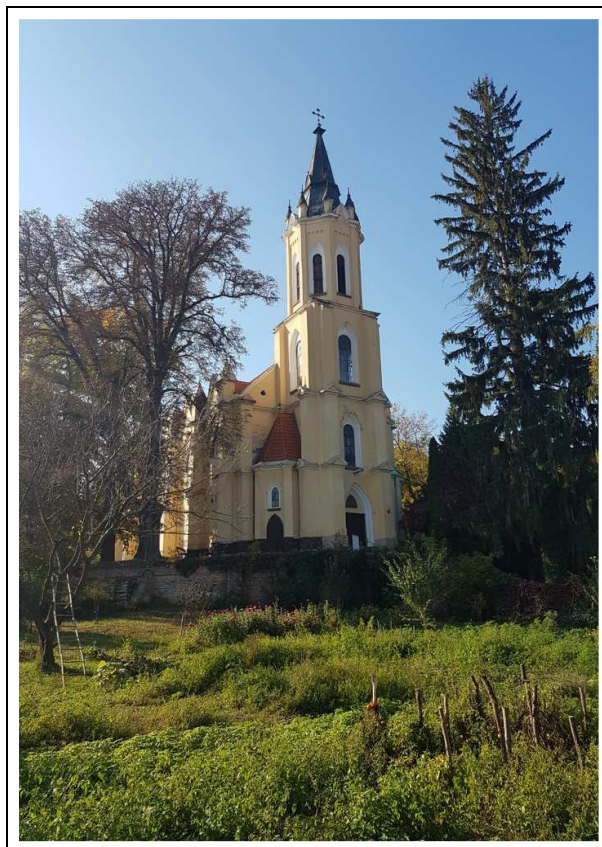
Rákóczi u. 555., hrsz.:386



Evangelikus templom és Lelkészi Hivatal

A neogótikus evangélikus templom 1896-ban épült Reppmann Gyula aradi építész tervei alapján. A faragott szószék-oltárát Fuhmann Gyula iglói mester építette, a 16 regiszteres Rieger orgona 1897-ből való. A Lelkészi Hivatal a korábbi épület helyén, az utcával párhuzamosan épült. Nyerstégla lábazata jól harmonizál a kerítéssel. Védendő érték mindkét épület.

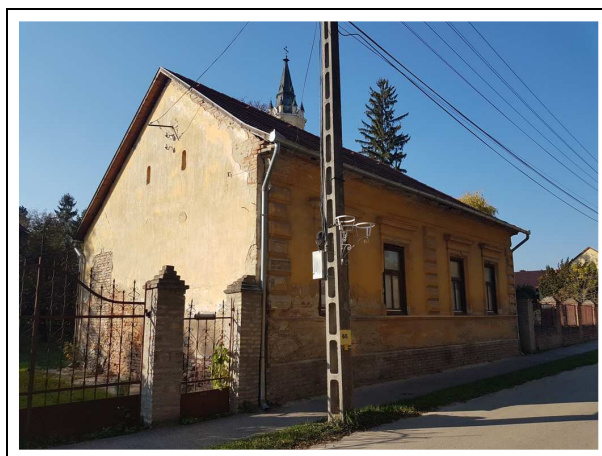
Petőfi Sándor u. 359., hrsz.:532



Lakóépület és kerítés

A Petőfi Sándor utca elején álló polgárház az 1900-as évek első felében épült. Nyílásrendje, nyílás keretezése és homlokzati díszítése eklektikus. A négytengelyes nyílásrend 2+2 osztású, melyet kváderezések tagolnak. Az épülethez nyerstégla pillérekkel osztott kovácsolt-vas kapuk csatlakoznak. Védendő értékek.

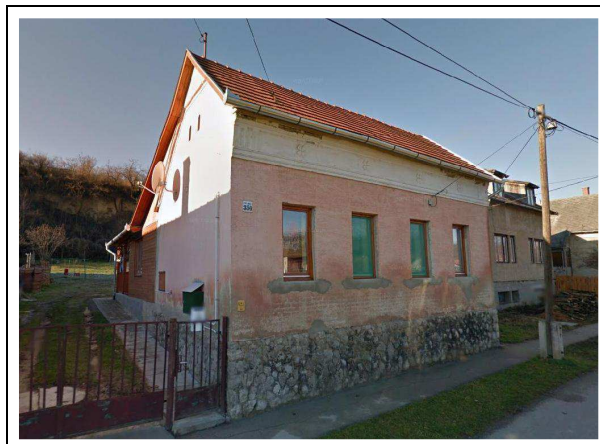
Petőfi Sándor u. 358., hrsz.:533



Lakóépület

Az utcával párhuzamosan épült négytengelyes polgárház a századforduló után épült. Az épület csonkakontyos tömege, nyílásrendje eredeti állapotú. A könyöklő párkánynál megfigyelhető, hogy a nyíláskeretezés hiányzik. Védendő érték az épület egésze.

Petőfi Sándor u. 350., hrsz.:521



Művelődési Ház

Klasszicista stílusú Művelődési Ház egykor nagyvendéglő, majd általános iskola volt. A településközpont meghatározó épülete. A kétszintes kontyolt épülettömeg főhomlokzata 11, míg az oldalhomlokzat 3 tengelyes. A főhomlokzat középső 5 tengelye középrizalitos kialakítással az emeleten íves záródású. A nyílászárók és a homlokzati díszítés eredeti állapotban felújításra került. Védendő érték az épület egésze.

Dózsa György tér 548., hrsz.:941/1



Szociális Otthon „A” épület (volt Sulkowszki kastély)

A Sulkowszki kastély kétszintes épülete az 1900-as évek első felének emléke. Az épület Mandzart-tetős tömege, nyílásrendje és homlokzati díszítése eredeti állapotban van. Jelenleg a Szociális Otthon „A” épülete. Védendő építészeti érték.

Táncsics M. u. 472., hrsz.: 800/4



Szociális Otthon „E” épület, kerítés (volt Községháza)

A volt Községháza „L” alakú tömegével a település jelentős épülete. Az 1900-as évek első felében épülhetett. Tömege és nyílásrendje eredeti állapotú. Jelenleg a Szociális Otthon „E” épülete. Védendő érték a meszelt téglapillérek közötti kovácsoltvas kerítéskapuval együtt.

Táncsics Mihály u. 472., hrsz.: 796/2



R. k. templom

A Magyar katolikus lexikon szerint Gyönk első katolikus templomát már 1332 előtt megépítették, de az 1333. évi pápai tizedjegyzék nem említi itt plébániát. A gyönki filia kápolnája 1926-ban épült neogót stílusban, és Krisztus Király tiszteletére szentelték fel.

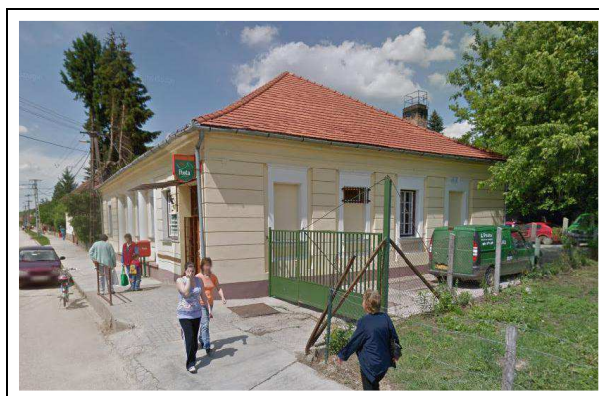
Táncsics Mihály u. 469., hrsz.:793



Posta

A volt Községházával szemben álló klasszicista stílusú Posta jelentős építészeti érték, az 1900-as évek első felében épült. Kontyolt tömege, nyílásrendje és díszes homlokzata nagyrészt eredeti állapotban van. Védendő érték az épület egésze.

Táncsics Mihály u. 400., hrsz.:



Lakóépület

A faragott tornácos hagyományos lakóház a Rákóczi utca épületeihez hasonlóan az 1910-es években épült. Nyeregteteje csonkakontyos. Az eklektikus utcai homlokzat nyílásrendje és díszítése eredeti állapotú. Védendő érték az épület egésze.

Táncsics Mihály u. 443., hrsz.:1072



Német Nemzetiségi tájház

Az épület együttest 1983-ban vásárolta meg és újíttotta fel a község. Legkorábbi épülete a lakóház, mely az 1800-as évek közepén épült, majd kétszer átépítették. A vele szemben álló nyerstégla falazatú istálló és fészter az 1930-as évek emléke. A korábbi istálló a lakóépület folytatásában épült. A protestáns németiség életének hagyományos használati tárgyainak bemutatása Lackner Aladár evangélikus esperes két évtizedes gyűjtésének eredménye. Védendő érték a teljes együttes a deszka kerítéssel együtt.

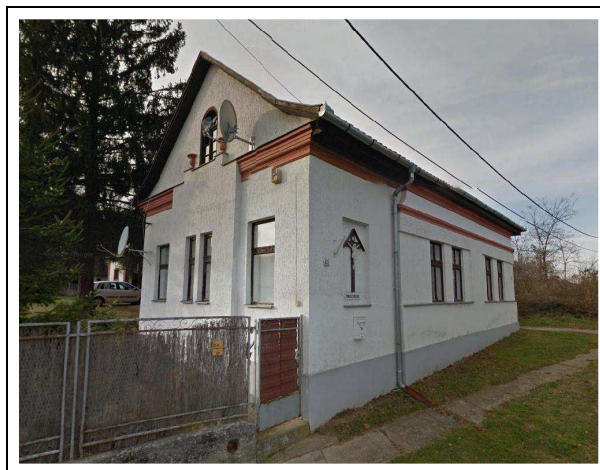
Táncsics Mihály u. 448., hrsz.:1079



R. k. Lelkészi Hivatal

Az épület együttest 1983-ban vásárolta meg és újíttotta fel a község. Legkorábbi épülete a lakóház, mely az 1800-as évek közepén épült, majd kétszer átépítették. A vele szemben álló nyerstégla falazatú istálló és fészter az 1930-as évek emléke. A korábbi istálló a lakóépület folytatásában épült. A protestáns németiség életének hagyományos használati tárgyainak bemutatása Lackner Aladár evangélikus esperes két évtizedes gyűjtésének eredménye. Védendő érték a teljes együttes a deszka kerítéssel együtt.

Béke u. 478., hrsz.:817



Lakóépület és kerítés

A Mandzart-tetős villa a telek közepén épült az 1900-as évek első felében. Főbejárata a fióktetős tornácról nyílik. Az utcai kerítés meszelt nyerstégla pillérek között kovácsoltvas betétekkel és kapukkal épült. Védendő értékek.

József Attila u. 537., hrsz.:921



Lakó- és gazdasági épület, kerítés

A fésűs beépítésű hagyományos faragott tornácos lakóház, folytatásában a gazdasági épülettel jellemző a település építészetére. A főhomlokzat kétablakos nyílásrendje egy korábbi utcai bejáratra utal. A kovácsoltvas utcai kerítés gazdagon díszített. Védendő érték a teljes együttes.

József Attila u. 540., hrsz.:924



Raktár, volt malom

A település központjában álló háromszintes korábbi malom épület az 1900-as évek első felében épült. Az épület tömege, nyílásrendje és eklektikus homlokzati díszítése eredeti állapotú. Védendő érték az épület egésze.

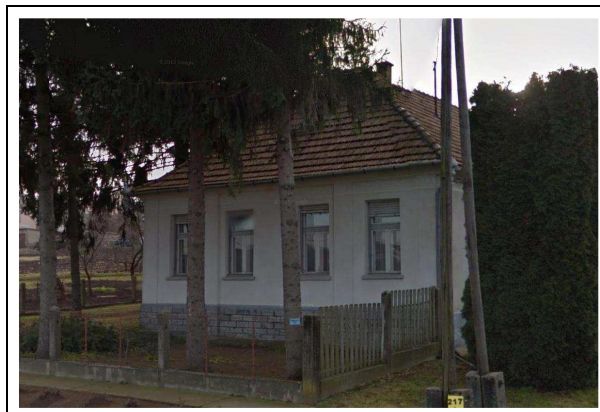
József Attila u. , hrsz.:947



Állatorvos és lakás

A település szélén álló állatorvosi lakás az 1900-as évek első felében épült. Főhomlokzata négytengelyes, melyet az ablakok között és a sarkokon lizénák tagolnak. Hosszú udvari szárnya tornácos. Védendő érték az épület tömege és nyílásrendje.

Nefelejcs u. 14., hrsz.:881

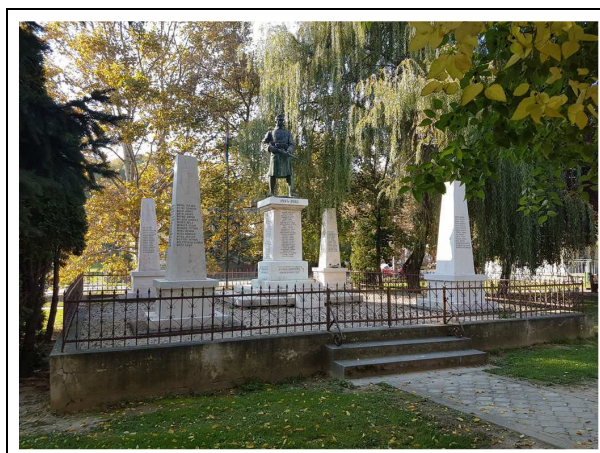


– SZOBOR, EMLÉKMŰ, EMLÉKTÁBLA –

Hősi emlékmű

Az 1930-as években épült I. világháborús és a későbbi II. világháborús emlékmű a településközpont része, védendő érték.

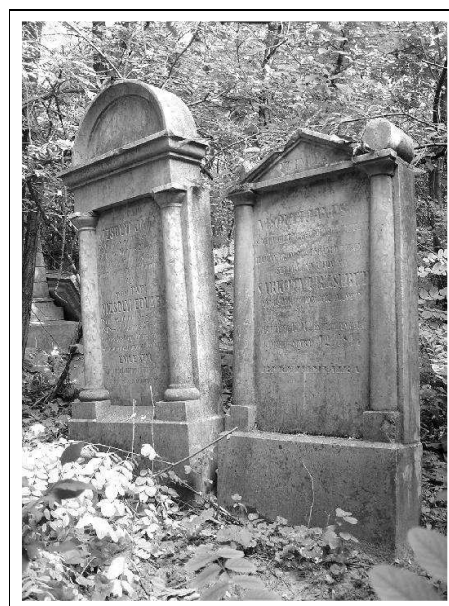
Rákóczi u., hrsz.:384



Síremlék, régi sírkövek

A felhagyott temetőben található vörösmárvány síremlék és a fellelhető sírkövek védendő értéket képviselnek.

Temető u., hrsz.:814/2



4. TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK BEMUTATÁSA

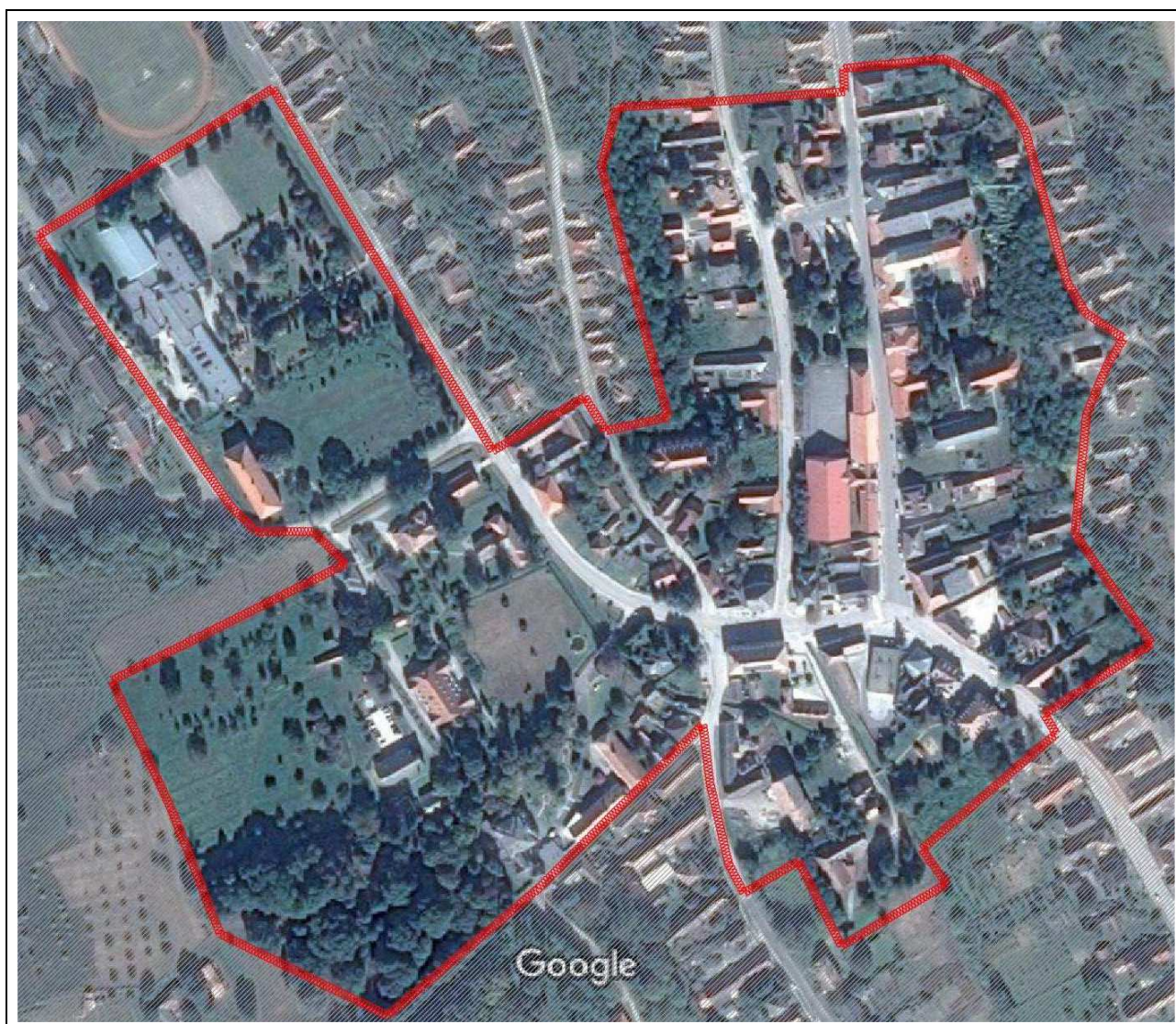
4.1. TELEPÜLÉSKÖZPONTI VEGYES BEÉPÍTÉSŰ TERÜLET

A város központi lakott területén jellemzően a 19. század második-, a 20. század első felében alakult ki a máig meghatározó, zárt sorú jelleget mutató, jellemzően kétszintes épületekből álló beépítés. A településközpontban álló épületek földszintjén egykor üzletek, emeletén a tulajdonosok lakásai kaptak helyet, de például a nagyfogadó teljes épülete azonos funkcióval épült.

Erre a területre jellemző az aprótelkes telekalakításból eredő sűrű beépítés. Egyes utcarészekben még megtalálhatók az egykori zárt sorú beépítés nyomai egy-egy összefüggő térfal formájában.

Szervesen ehhez a területhez kapcsolódik, de beépítettségét tekintve sokkal lazább képet mutat az egykori Sulkowszki kastély területe a még fennálló épületeivel.

A település központi funkcióinak jelentős hányadát ez a központi településrész foglalja



magába. Itt található meg a polgármesteri hivatal, a művelődési ház, a gimnázium és a diákotthon, a posta, illetve kereskedelmi funkciók egyaránt, de ezen a területen található a református templom és parókia, valamint az evangélikus templom és a lelkeszi hivatal is.

Ebben a sűrű beépítésben találhatóak a település műemlék épületei – Magyary-Kossa kastély és a református templom –, illetve a helyi védett épületek jelentős része is, melyekről a 3. fejezetben részletesen írtunk.

A „H” alakú központi tér köré szerveződő épületek, illetve csatlakozó utcák épületei is utcafronton állnak, a beépítés csak távolodva válik levegősebbé, távolabbi területeken nyílnak meg az utcák változik át előkertessé a beépítés módja.



Ezen a területen a beépítés nagyon vegyes, de teljes egészében magában hordozza az egykor szervesen kifejlődött településközpont jegyeit, a központi épületek monumentalitásával és azokat körülvevő épületek szervezettségével.

TERÜLETI LEHATÁROLÁS

A terület lehatárolása a szabályozási terv szerinti „Vt” övezetekre terjed ki.

Déli irányból a terület határai:

- Ady Endre u. 54., hrsz.: 87, valamint Ady Endre u. 563., hrsz.: 1033/1
- József Attila u., hrsz.: 947 – volt malom
- Béke utca
- Temető utca

Keleti irányból a terület határai:

- Bajcsy-Zsilinszky utca

Északli irányból a terület határai:

- Bajcsy-Zsilinszky utca
- Rákóczi u. 99., hrsz.: 381
- Petőfi Sándor u. 350., hrsz.: 521
- Jókai u., hrsz.: 532 – evangélikus templom
- Táncsics Mihály u. 401., hrsz.: 587
- Táncsics Mihály u., hrsz.: 792 – Általános iskola

Nyugati irányból a terület határai:

- Ifjúsági lakótelep utca
- Táncsics M. u., hrsz.: 800/4 – Sulkowszki kastély területe

4.2. TELEPSZERŰ BEÉPÍTÉSŰ TERÜLET

A város központi területéhez a nyugati domboldalon csatlakozik egy kisebb terület melyen társasházak épültek. Ezen a területen a teleszerű beépítésre jellemzően az épületek azonos tömeggel, egymáshoz viszonyított szabályos ritmussal találhatók. Ezen a területen az ingatlanok csak jelzésértékű növényzettel határoltak, vagy teljesen kerítetlenek.



Az épületek jellemzően két szintesek és utcával párhuzamos nyeregtetővel épültek, mely egységes utcaképet eredményez. Az épületekben jellemzően kettő vagy négylakásosak.

A tömbházas beépítés hagyományosan tágas térérzetet mutat, az épületek közötti zöldfelületek gondozottak, a növénytelepítés mindhárom szinten változatos. Lombkorona szinten a fák kellő távolságban vannak mind az épületektől, mind egymástól, így tökéletesen hozzájárulnak a megfelelő térérzet kialakulásához.

Az épületek egységes tömegaránya mellett az anyag és színhasználat is homogénnek tekinthető.

Fontos megőrizni ezt az egységet, az épületek megfelelő tervezett és összehangolt felújításával ez a nyugodt látkép könnyedén megőrizhető.

TERÜLETI LEHATÁROLÁS

A terület lehatárolása a szabályozási terv szerinti „Lf-K3” övezetre terjed ki.

Az Ifjúsági lakótelep keleti utcájának mindkét oldala, az utca északi deltája által közrefogott terület és a nyugati utca egyetlen tömbházas ingatlanát foglalja magába.



4.3. VEGYES BEÉPÍTÉSŰ TERÜLET

A város központi területét öleli körbe a település belterületi beépített része, melyen jellemzően a lakóépületek kaptak helyet.

Az idők folyamán a terület beépítettsége folyamatosan változott, a kezdetekben jellemzően parasztházak fésűs beépítést a 20. század közepén az ún. Kockaházak beépítés törte meg. A megüresedő és csak részben beépülő foghíjak mára igen változatos, homogénnek semmi esetre sem mondható utcaképeket alakítottak ki. Ezen a területen megtalálható csaknem minden épületstílus, épületforma, melyek a háború utáni építészetet uralták egészen a napjainkig.



– Táncsics Mihály utca – vegyes, egységet nem mutató utcaképe –

Egyes utcák, teletömbök a beépítés korának megfelelő arculati jegyekkel rendelkeznek, más utcákban fellelhetők a 80-as évek emeletes és tetőtér beépítéses típusházai is, melyek semmiféle egységet nem tudnak mutatni, hiszen az utcára merőleges és azzal párhuzamos tetőgerincek, az eltérő magasságú épületek mindenféle ritmus nélkül váltakozva épültek fel.



– Táncsics Mihály utca – vegyes, egységet nem mutató utcaképe –

Az önmagában véve nagyon vegyes képet mutató területeken belül elkülöníthetünk kisebb-nagyobb területrészeket, utcarészeket melyeken belül meghatározhatunk egységes arculati elemeket, építészeti stílusokat jegyeket, mint pl. az Ady Endre utca déli részén lévő egységes parasztházias beépítés – *képen lent*.



A vegyes utcakép mellett az anyaghasználat és színhasználat is igen változatos, e tekintetben sem beszélhetünk semmiféle egységről. Sajnos ez a megbomlott egység mára olyan méretet öltött a település ezen részein, ami visszafordíthatatlannak tűnik.



– Petőfi Sándor utca – vegyes, egységet nem mutató utcaképe –

A különböző épületstílusok, tetőformák, tetőgerinc irányok anyag és színhasználat kavalkádja semmiféle szabályozással sem hozhatnak egységet ezen területeken. Egyetlen lehetőségünk, hogy a kis számú átalakítás-bővítés felügyeletével, építészeti konszenzussal és a felújítások során megfelelően használt anyagok és színek alkalmazásával próbáljuk az egység látszatát keltetni. Hosszú évek munkájával és az ingatlantulajdonosok megfelelő hozzáállásával talán elindulhatunk az úton.

TERÜLETI LEHATÁROLÁS

A terület lehatárolása a szabályozási terv szerinti „Lf-K1” és „Lf-K2” övezetekre terjed ki.

A település-központi vegyes terület és a lakótelep szerű beépítésen kívül a település teljes lakott területét magába foglalja.

A terület jellemzően a település egész lakott területét öleli fel, az évtizedek alatt kialakult és átalakult beépítésnek köszönhetően olyan vegyes képet mutat a település, melyet nem lehet kisebb egységekre bontani.

Az egyes szabályos beépítésűnek mondható utcárszletek mindössze 4-5 ingatlant foglalnak magukba, így azok területi lehatárolását meg sem kíséreljük.



5. A TELEPÜLÉSKÉP MINŐSÉGI FORMÁLÁSÁRA VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK

– ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ –

A településképi szempontjából meghatározó tényező maga a település földrajzi környezete, a történelem meghatározó eseményeinek lenyomata. A település központja, valamint az ezt körülvevő vegyes beépítés, a mezőgazdaság sokszínűsége, a tájhasználat, a táji adottságok, a közlekedési helyzet, a hagyományos településszerkezet, mind a település arculatát határozzák meg. Ide kell még sorolnunk az utcák, épületek, épületrészek kidolgozottságát és anyaghasználatát, vagy az utcák és porták növényzetét is.

Ezek együttesen fejlesztették ki, és alkotják ma Gyöng arculatát. Ha ezen, nem teljes körű felsorolásból csak egyetlen tényező is megváltozik, akkor már egy másik településről beszélünk, egy más karaktert látunk. Éppen ezért fontos, hogy az utókor számára megőrizzük mindazt, amit a történelem során a településünk magára öltött, ahogy kialakult, fejlődött és elnyerte mai formáját, hiszen mindennek oka volt és van.

A településképi formálásában fontos tényezők:

- infrastruktúra (utcahálózat, utcák, parkok, energiaellátó- és hírközlő hálózatok, stb.)
- épületek, építmények
- növényzet

A településen áthaladó utak a központi „H” alaprajzú Dózsa György téren futnak össze, és emelik a teret egy valódi központtá. Ide települtek a település központi funkciói és a kereskedelem nagy része is, itt található a templomok, iskolák. Jót tesz a település megjelenésének ennek a térnek a rendezettsége, az egységesnek mondható épülettömegek és hasonló építészeti kultúra, annak ellenére is, hogy az egyes épületek igen megkopottak, felújításuk lassan halaszthatatlan.

Érdekes a város szívében sétálva, megpihenve ihletet nyerni, mert a hangulat, a régi idők tér- és tömegarányai, az épületformák, a nyílászáró osztások, az anyaghasználat mind jó példája és útmutatója lehet a település más részén történő építésnek, felújításnak is.

Ezen fejezetben a település területére, építési, átalakítási, bővítési, felújítási munkák tervezésére, kivitelezésére adunk javaslatokat.

A) ÉPÜLETELHELYEZÉSRE ÉS TETŐGERINC-IRÁNYÁRA SZÓLÓ JAVASLAT I.**ZÁRTSORÚ BEÉPÍTÉSI MÓD ESETÉN****JAVASOLT:**

A kitűzött cél:

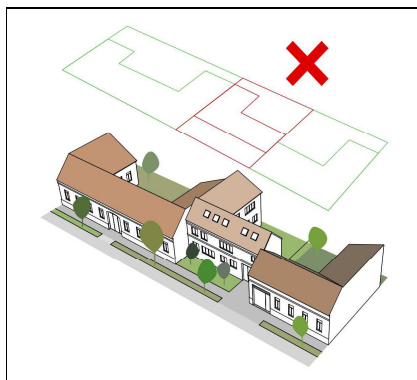
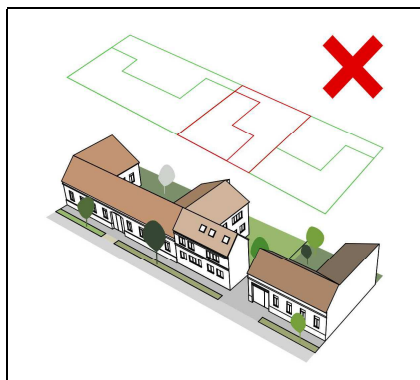
- az utca felőli egységes homlokzati megjelenés elérése,
- az egybefüggő térfal megtartása,
- a szomszédos épületekhez való alkalmazkodás.

**NEM JAVASOLT:**

A rossz példák:

- az utcáról feltáruuló látvány, nem egységes
- tűzfalak alakulnak ki, amelyek nem szerencsések a településképből.

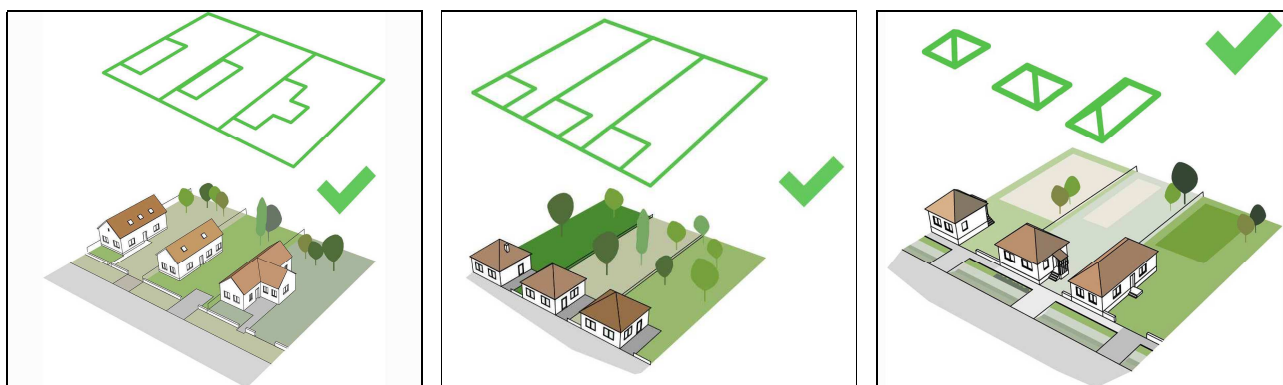
A rossz példák mellett bemutatják azt a hibás építetói és tervezői hozzáállást is, mely bár síkban, homlokzatképben gondolkodva betartja az előírásokat, ám a térbeli gondolkodás hiánya miatt téves eredményre vezet.



B) ÉPÜLET-ELHELYEZÉSRE, TETŐGERINC-IRÁNYÁRA SZÓLÓ JAVASLAT II.**OLDALHATÁRON ÁLLÓ BEÉPÍTÉSI MÓD ESETÉN****JAVASOLT:**

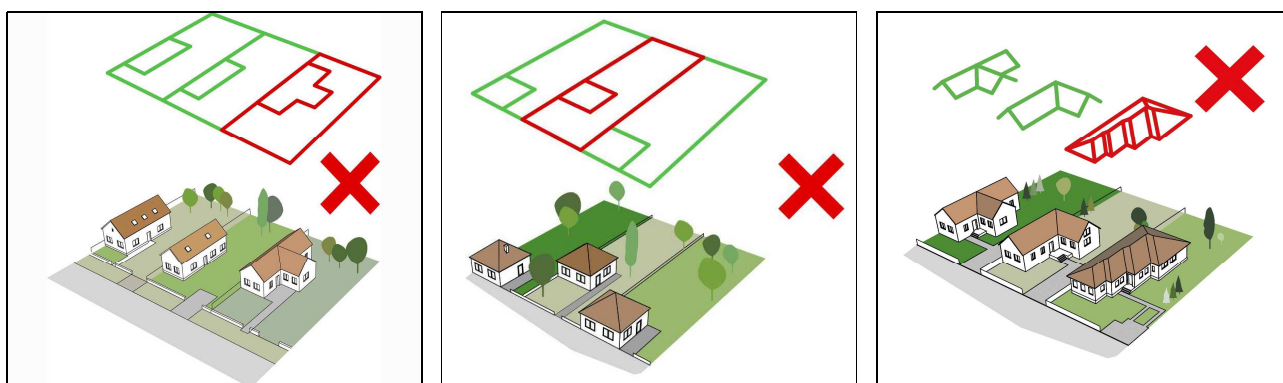
Az egységes utcakép megjelenése szempontjából kívánatos:

- az utcában fellelhető épületelhelyezési móddal és ritmussal megegyező,
- tömegében is ahhoz alkalmazkodó épületelhelyezés,
- az utcában fellelhető tetőformákhoz hasonló tetőidom alkalmazása,

**NEM JAVASOLT:**

A rossz példákon keresztül azokat az épületelhelyezéseket és tetőformákat mutatjuk be, melyek nem alkalmazkodnak:

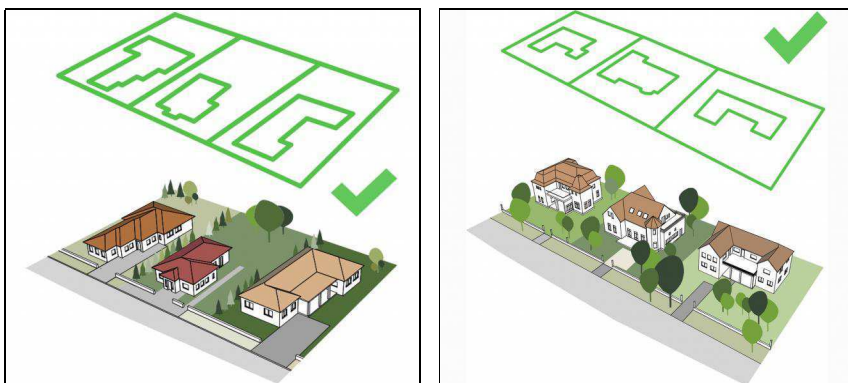
- a kialakult állapothoz,
- utcaképhez, a szomszédos épületekhez,
- az utcai homlokzatok rendezett sorához, megtörik azt, mind tetőgerinc irányában, mind alaprajzi méreteiben,



C) ÉPÜLET-ELHELYEZÉSRE, TETŐGERINC-IRÁNYÁRA SZÓLÓ JAVASLAT II.**SZABADONÁLLÓ BEÉPÍTÉSI MÓD ESETÉN****JAVASOLT:**

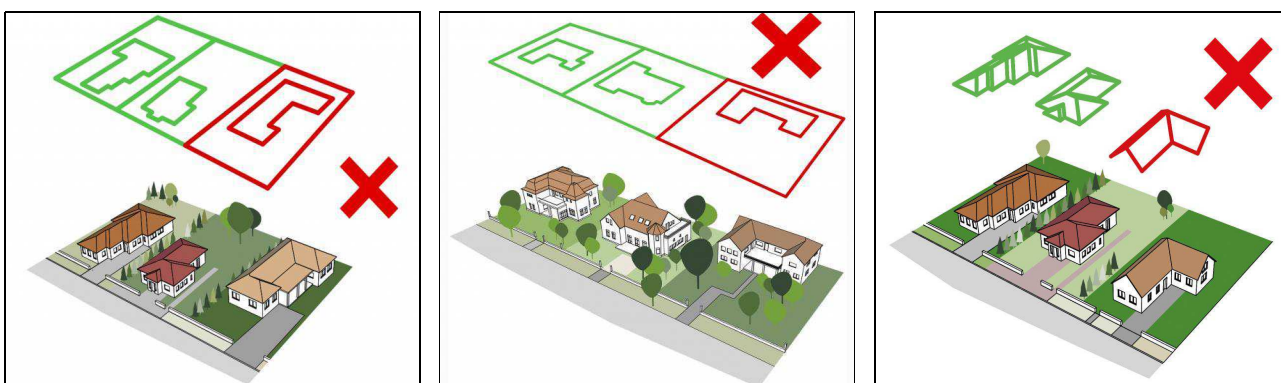
Az egységes utcakép megjelenése szempontjából kívánatos:

- az utcában fellelhető épületelhelyezési móddal és ritmussal megegyező,
- tömegében is ahhoz alkalmazkodó épületelhelyezés,
- az utcában fellelhető tetőformákhoz hasonló tetőidom alkalmazása,

**NEM JAVASOLT:**

A rossz példákon keresztül azokat az épületelhelyezéseket és tetőformákat mutatjuk be, melyek nem alkalmazkodnak:

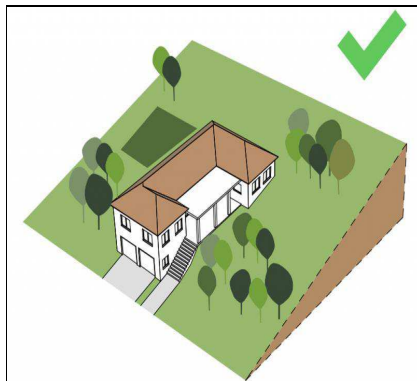
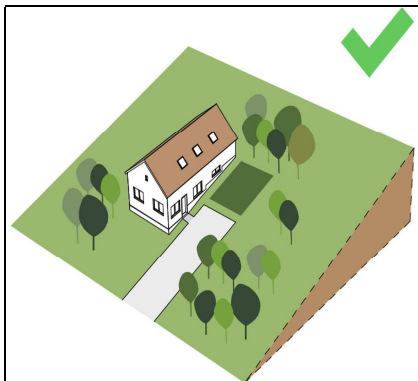
- a kialakult állapothoz,
- utcaképhez, a szomszédos épületekhez,
- az utcai homlokzatok rendezett sorához, megtörik azt, mind tetőgerinc irányában, mind alaprajzi méreteiben,



D) LEJTŐS TEREPEEN VALÓ ÉPÜLET-ELHELYEZÉSRE SZÓLÓ JAVASLAT**JAVASOLT:**

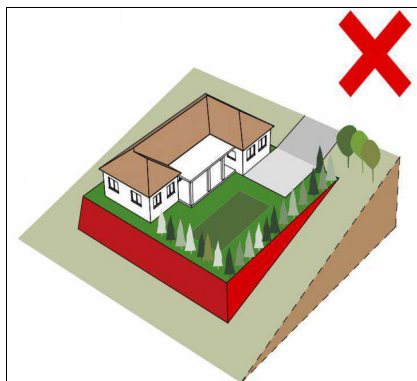
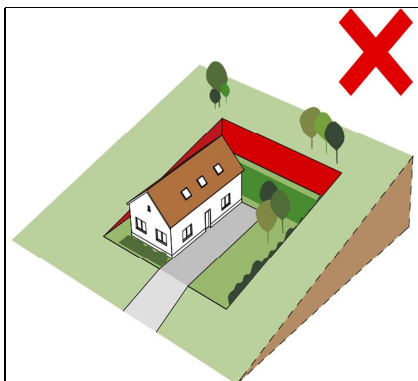
Lejtős terepnél törekedni kell:

- az azonos lejtő felőli megjelenés elérésére, valamint
- a terep lejtését figyelembe vevő épület-elhelyezésre.

**NEM JAVASOLT:**

A rossz példákban azokat az elhelyezéseket mutatjuk be, melyek nem veszik figyelembe a kialakult terepviszonyokat, logikát nélkülöző megoldások, utcaképet bántó megoldások.

- lejtőirányra ültetett sík terepre tervezett ház
- sík tereppé változtatott lejtős terep



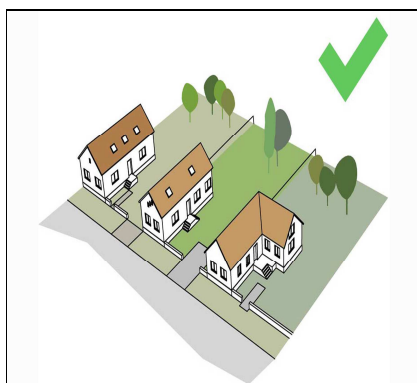
E) ÉPÜLETTÖMEGRE, ÉPÜLETBŐVÍTÉSRE, TETŐIDOMRA SZÓLÓ JAVASLAT

JAVASOLT:

Cél az utca felőli egységes homlokzati megjelenés elérése, a szomszédos épületekhez való alkalmazkodás.

Az épületek bővítésénél javasolt a merőleges oldalszárny kialakítása, mellyel az utca felőli épületritmus megmarad, túlzó épületszélesség nem jön létre. A tetőidom csatlakozása is kedvező módon alakítható ki. A bővítményként tervezett oldalszárnyat a homlokzati síktól hátrahúzottan, attól legalább 5m-rel távolabb kell elhelyezni, ezzel az egységes utcakép megmarad a toldalék nem befolyásolja az utcaképet, a tetőidomban bekövetkezett változás hatása a megjelenésre nem mérvadó.

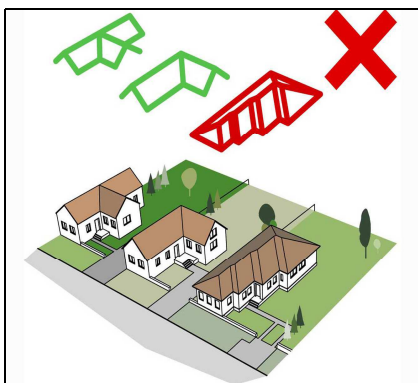
A tetőidom kialakításánál a szomszédos épületekhez, a kialakult utcaképhez illeszkedő megoldás javasolt. Hagyományos elrendezésű, oldalhatáron álló beépítési módú telkeknél ez döntően magas tetős kialakítást takar, utcára merőleges tetőgerinc irányval.



NEM JAVASOLT:

A szomszédos épületek tömegének figyelmen kívül hagyása mellett, a beépítési paraméterek mechanikus betartása még önmagában nem eredményez utcaképi illeszkedést.

A meglévő kialakult tetőidomoktól eltérő tömegek alkalmazása nem támogatható, a toldaléképítés során kialakuló összetett tetőidom zavaró megjelenésű, utcaképet romboló hatású.



Nem javasolt az öncélú formai kialakítás, a szomszédosságra és a kialakult utcaképre figyelmet nem fordító, az épület nagyságrendjével összhangot nem mutató megoldások alkalmazása. kívánatos.

F) ÉPÜLETMAGASSÁGRA ÉS TETŐHAJLÁSSZÖGRE SZÓLÓ JAVASLAT

JAVASOLT:

A tervezett épületmagasság meghatározásánál a szomszédos épületekhez hasonló, az utcaképben egységes megjelenést biztosító megoldás javasolt. Tetőhajlásszög tekintetében javasolt a 35-45° közötti kialakítás.



NEM JAVASOLT:

A szomszédos épületekétől nagyban eltérő magasságú épületek megtörik az utcaképet, a kialakult egységet megbontják. Alacsonyabb, vagy magasabb épület, a szomszédos épületétől merőben eltérő tetőhajlásszög rontja az utcaképet.



G) ÉPÜLET HOMLOKZATI ANYAGHASZNÁLATÁRA ÉS SZÍNEZÉSÉRE SZÓLÓ JAVASLAT

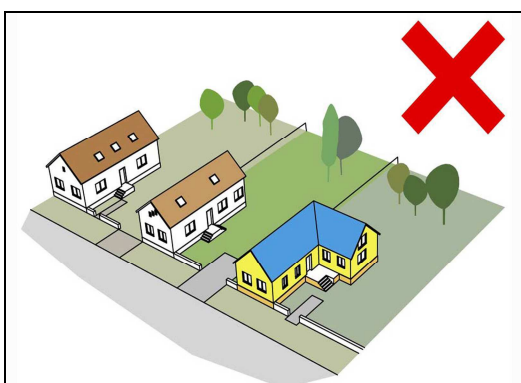
JAVASOLT:

A tervezett épület homlokzati anyaghasználata és színvilágának meghatározása során a településre jellemző pasztell színek használata javasolt. A hagyományos vakolt homlokzatfelületek mellett a településen megtalálható több épületen a tégl architektúra, valamint a terméskő (ciklopkő) is, így ezen anyagok használata is támogatható.



NEM JAVASOLT:

A településen elterjedt pasztell színektől eltérő, rikító, csillogó színek alkalmazása rontja az utcaképet, a település összképét. Ipari övezeteken kívül nem javasolt fémhatású, hullámos, vagy trapézlemez homlokzatburkolatok alkalmazása sem.



H) SZEMÉLYGÉPKOCSI TÁROLÓ ELHELYEZÉSÉRE SZÓLÓ JAVASLAT

JAVASOLT:

A személygépkocsi tároló lakóépülettel való egybeépítése javasolt, a főépülettel építészeti egységet alkotva. Lakóépület előtti elhelyezés esetében törekedni kell a garázs épülettömegének utcaképbe illesztéséről, a lakóépülettel azonos tömeg, anyag és színhasználatára.

A garázs épületének lakóépület mögötti elhelyezése az utcakép szempontjából indokolt, meglévő lakóépület bővítése során elsődleges cél. Ez esetben is törekedni kell a lakóépületével azonos tömeg, anyag és színhasználatra.

NEM JAVASOLT:

Nem javasolt és nem támogatható a lakóépület mellett oldalkertben, vagy a lakóépület előtt előkertben különállóan elhelyezett garázs. Az ilyen beépítés rombolja az utcaképet, nem illeszkedik a kialakult ritmusba, zárt udvar érzetét kelti.

Épülettel egybeépítés esetén, az épület előtti elhelyezés sem javasolt, ha annak épülettömege, anyag és színhasználata eltér a kialakult utcaképtől, nem követi a helyben szokásos építési magatartást.

I) TETŐHÉJALÁSRA SZÓLÓ JAVASLAT

JAVASOLT:

A tervezett tetőhéjalás mind anyagában, mind színében egyaránt alkalmazkodjon a településen jellemző anyag és színhasználathoz.

Javasolt a terra (föld) színek használata, sík vagy hullámos, lehetőleg kiselemes tetőcserepek, vagy ezek struktúrájával és színével megegyező egyéb tetőfedő anyagok alkalmazása.

NEM JAVASOLT:

A tetőhéjalásnál kerülni kell a zavaró mintákat (szavak megjelenítése eltérő színhasználattal), a rikító (élénkpiros) és terra színektől eltérő (kék, zöld, antracit, fekete, stb.) színhasználatot.

Kerülni kell a fénylő és tükröződő (mázás), valamint a fémes hatású felületek alkalmazását, a túl sötét (antracit, fekete, stb.) és túl világos (fehér, törtfehér, sárgás) színek használatát, továbbá az eltérő színű tetőelemekkel szavakat, ábrákat formáló megoldásokat.

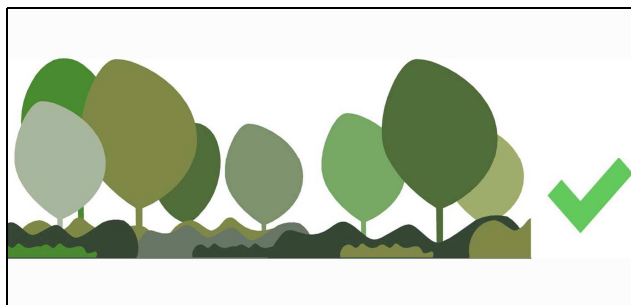
J) KERÍTÉS KIALAKÍTÁSÁRA SZÓLÓ JAVASLAT

JAVASOLT:

A légyes, tágas érzetet keltő tér, és az utcában található épületek és a teljes utcakép érvényesülése szempontjából az alacsony – legfeljebb 30-40cm tömör lábazattal – kialakított felületében legalább 50%-ban áttört, legfeljebb 2 méter magas kerítések alkalmazása javasolt.

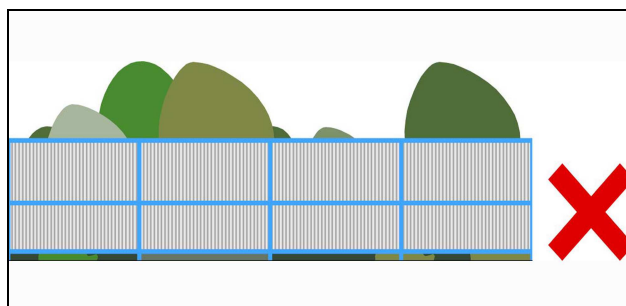
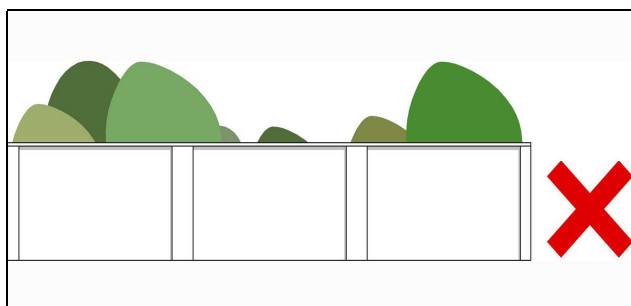
A településen fellelhetők egyaránt a fém és a fa anyagú kerítések, melyek megfelelő áttörtség esetén nem jelentenek jelentős eltérést. Kerítések színhasználatánál a semleges, környezetbe illő terra színek alkalmazása javasolt, mind az épített (beton, téglá, kő, stb.) felületeken, mind a fa felületeken. Fém kerítések esetében a sötét színű matt felületű festés javasolt.

Jó megoldás lehet még az alacsony növénykerítés alkalmazása, mely kedvezően hat az utca légterére.



NEM JAVASOLT:

A magas, tömör, átlátást eltakaró kerítés építése nem javasolt, mert zárt, levegőtlen érzetet kelt, ráadásul megtöri az utcaképet. Ugyanígy nem javasolt a nagy magasságú teljesen tömör növénykerítés alkalmazása sem.



– KÖZTERÜLETEK TELEPÜLÉSKÉPI ÚTMUTATÓJA – UTCÁK, TEREK, KÖZPARKOK

A városban közlekedve, sétálva alapvető képet ad a településről a közterületek minősége, gondozottsága, tisztasága, a közterületeket határoló épületek homlokzatai, valamint az utcákról látható magánkertek látványa.

A közterületek, parkok, utcák minőségi formálása, igényes kialakítása a leghangsúlyosabb ezek közül, hiszen ezen közlekedve érünk el a célunkhoz, ezeken keresztül haladunk át a városon. Közterületnek tekintünk minden a közlekedésre szolgáló területet, mint az utakat, utcákat, tereket, gyalogutakat, de a zöldterületeket, közparkokat is.

A közterületek lehetnek karakteres felületek, jó példák az itt lakók, vagy a településen áthaladók számára, de lehetnek felejtenő jellegtelen közlekedő felületek is. A mi feladatunk, hogy közterületeinket, utcáinkat, parkjainkat úgy formáljuk, alakítsuk és tartsuk fenn, hogy azok jó példaként szolgáljanak, a város lakóinak, az átutazóknak is maradandó emléket nyújtsanak, esetleg példát állítsanak.

A település közterületeinek alakítása során meghatározó tulajdonságok és elemek alakítására vonatkozóan azon elemekre tudunk javaslatokat megfogalmazni, melyek fontosak az összkép kialakításában:

Szélesség:

Az utcák szélességi viszonyainál figyelembe veendő, hogy ezek a történeti település elemei-e, vagy újak. Ha történeti eredetűek, akkor gondos mérlegelést követően dönthető el, hogy megváltoztatásuk jár-e olyan előnnyel, amely kárpótlást adhat a hagyományos térérzet eltűnéséért.

Elsősorban közlekedési indokok jelentkezhetnek egy utca szélesítésére. Fontos ezen szempontok minden részletet feltáró elemzése, a megvalósítás szükségességének mérlegelése, hiszen a forgalom központba való beeresztése ma már nem cél és még csak nem is lehet elvárás, sőt éppen a hagyományos szűk utcák varázslatos hangulatának megőrzésének igénye erősödik.

– Bajcsy-Zsilinszky utca részlete –



Gyönkön ennek megoldása nem egyszerű feladat, hiszen maga a település történelmi központja egyben a településen áthaladó utak csomópontja is. Éppen ezért a Dózsa György térnek kettős szerepe van, egyrészt meg kell őriznie a település központi szerepét, helyet és lehetőséget kell adni mindazon funkcióknak, melyek a központhoz tartoznak. Másrészt a megnövekedett forgalmat is ki kell szolgálnia, hiszen a település adottságai miatt a központ kikerülhetetlen.

Mérlegelnünk kell emellett az egyes közlekedési módok térhódítását is, hiszen hazánkban is egyre inkább teret nyer a mozgalmos kerékpáros közlekedés, emellett a gyalogos közlekedés fontosságát is meg kell említenünk, hiszen az egészségünk megőrzésére jó hatással bír. Az árnyékot adó fák, épülethomlokzatok ugyanúgy fontos elemei ezeknek az utcaszelvényeknek.



– az Ady Endre utca részlete – előkert nélküli beépítés, szűk keresztmetszet –

Új utcák létesítésénél lehetőségünk adódik a hagyományos településkarakter tovább élésének megteremtésére, az ahhoz szervesen kapcsolódó településrész kialakításra, de akár dönthetünk más módon is, létre hozhatunk egy teljesen új, eltérő karakterű településrészt is. Az új magában hordozhat egy teljesen más szemléletű keresztmetszeti elrendezést, mely új lehetőségeket tárhat fel. Új közterület kialakítása esetén azonban figyelemmel kell lennünk a megváltozott közlekedési szokásokra, azokhoz alkalmazkodnunk kell. Mára nem elsősorban a gépjármű-közlekedés az elsődleges, ezért nem is elsősorban a gépjárművekhez kell igazítani az utcákat, az előtérbe kerülő kerékpáros és gyalogos közlekedés sokkal szigorúbb elbírálás elé állít minket.

A szélsőséges időjárás, a megváltozott klíma is alkalmazkodásra késztet minket, nagyobb hangsúlyt kell kapjanak az árnyékot adó fák, melyek már az utca keresztmetszeti tervezésénél meg kell jelenjenek.

Nyomvonal:

A nyomvonalbeli tervezésnél meg kell különböztetnünk a már meglévő, kialakult történeti településrészeket, melyek esetén már az utcavezetés, az utcák nyomvonala is településkarakter meghatározó eleme lehet. Ilyen a „H” alaprajzi elrendezésű Dózsa György tér.

A térre így a városba is bevezető hét utca közül négyet akár „főutcáknak” is nevezhetünk, mert mind a városba bevezető utak. Ezzel a tér igazi központi szerepet kap, hiszen nem csak a funkciókat gyűjti össze, hanem önmagában fogadja a városba érkezőket, útbaigazítja és elengedi őket.

A Dózsa György térhez kapcsolódó utcák a történelmi városközpont utcái, az egykori település fő alkotó elemei. Az egymáshoz és más településrészekhez való kapcsolódás mellett a lejtésviszonyok is fontos szerepet játszanak, hiszen a meredek domboldalakat meg kell tudni „mászni” járható, használható utcáknak kell lenniük.

Gyakorlatként elterjedt a helykihasználás alapján tervezett, ideálisnak tűnő sakktáblaszerű utcafelosztás, főleg a sík terepeken. A hosszú egyenes, egymáshoz derékszögben csatlakozó utcák unalmasak, érdemes megtörni azokat, derékszögtől eltérő csatlakozásokat, a csatlakozásoknál nagyobb zöldfelületeket kialakítani, esetleg lehetőséget adni a saroktelkek esetében eltérő épülettömeg kialakítására vagy eltérő épületelhelyezésre. Szerencsére Gyöngön ilyen utcaszerkezetet nem is lehetne kialakítani, mert a domborzati viszonyok, a vízfolyások ezt nem is teszik lehetővé, éppen ezért a jövőben is ragaszkodnunk kell ehhez az organikus rendszerhez, nem szabad elengednünk a természet szabadságát.

Lejtésviszony:

Lejtős területen nem javasolt a lejtőirányú utcák kialakítása, mert közlekedésbiztonsági szempontból is veszélyesek, sokkal inkább a lejtőre merőleges irányú utcák kialakítása javasolt, mely lehetőséget ad az egymás mögött (felett) lévő utcák esetében a zavartalan kilátásra is.

Az új utcák tervezésénél már nem köthetünk kompromisszumot, az akadálymentes kialakítás korunk joggal elvárt igényeként jelentkezik, annak megoldására gondosan ügyelnünk kell.

Szerepkör:

A közterület szerepe egyértelműen a funkciótól függ. Teljesen más kialakítást igényel, más tervezési szempontokat kell figyelembe venni, ha kerékpárutat, sétálóutcát, vagy vegyes használatú teret, utcát tervezünk, alakítunk ki.

A burkolatoknak a közlekedés jellegének megfelelőnek kell lenni, a táji és történelmi környezetbe illeszkedni kell, megfelelő teherbírásúnak kell lennie, a csapadékvizet el kell tudnia vezetni, akadálymentesnek kell lennie. Ezen igényeket össze kell hangolni, együtt fogják alkotni az utcát és kielégíteni a rájuk bízott feladatokat, teljesíteni a szerepüket.

A szerepkör meghatározza a közterület zöldfelületeinek arányát, de ennek meghatározásakor a klimatikus viszonyokat sem szabad szem elől téveszteni. Ha a gépjármű forgalom mellett a kerékpáros és gyalogos forgalom túlsúlyos, akkor az árnyékot adó fáknek is túlsúlyban kell lenniük.

A túlsúlyokat azonban érdemes a forgalom megfelelő eszközökkel való terelésével tompítani, ezzel a konfliktushelyzeteket is csökkenthetjük.

Fontos azonban a megfelelő tervezéssel is védenünk a gyalogosokat, kerékpárosokat az autósokkal szemben, hiszen ők a „gyengébbek” és sérülékenyebbek.

Szomszédság funkciója:

Az utcák, közterek, közterületek, parkok, járdák, lépcsők, kerékpárutak mind együtt biztosítanak megfelelő összeköttetést a település egyes területei között, sőt a települések közötti forgalom számára is felületet biztosítanak. A szomszédság funkciója határozza meg, hogy a célközönség hogyan juthat el a szomszédos területekre, milyen szállítási eszközöket vehet ehhez igénybe. Éppen ezért a funkcionális kialakítás fontos, az anyaghasználat és a geometria szempontjában is.

Térfal, kerítés előkert:

Ezen hármas a közterület szélességi érzetének, a közterület térérzetének fontos szereplője.

A zárt sorú beépítés, a tömör magas kerítések, az előkert nélküli beépítés szűk, zárt utcaérzetet eredményez. Ilyen utcarészletekkel Gyöngön megannyi a központhoz közeli részeken találkozhatunk, mely történelmi eredetű.



– *Ady Endre utca* –

Ezzel szemben az oldalhatáros, vagy szabadonálló beépítés ritmusa, az áttört, alacsony kerítésekkel határolt mély előkertekkel kialakított utca szellős, tágas, nyitott érzetet ad, kellemes ritmumos, változatos utcaképet mutat. Ugyanezen térérzeteket természetesen alacsony, vagy magas zárt növényfalak alkalmazásával is elérhetjük. Mindenképpen szerencsés a belvárostól eltávolodva, az egyre nyitottabb, légiesebb terek, utcák kialakítása.

Burkolatok:

Az utcák, terek burkolata jelzésértékkel megmutatja számunkra, hogy melyik közlekedési eszközt tekintjük elsődlegesnek. A nagy forgalmú, nagy terhelésű, elsősorban gépjárművek számára tervezett út elsődleges burkolata a megfelelő alépítményen kialakított aszfaltburkolat, mely könnyen síkosságmentesíthető, tisztán tartható, ellátható a megfelelő útburkolati jelekkel.

Amennyiben meredek domboldalakban szükséges a vízvezetést és a közlekedési felületet kombinálni, úgy szóba jöhet az öntött beton útburkolat is, mely egyirányú oldallejtéssel, azon az oldalon magas szegély kialakításával egyben vízvezető rendszerként is üzemelhet.

A kisebb forgalmú utcákban, sétálóutcákban, ahol a gyalogos és kerékpáros forgalom van túlsúlyban inkább a betonelemes térkő burkolatok kialakítása támogatható. Bár első megépítésekor fajlagosan magasabb költséggel számolhatunk, de ezen burkolat veszteség nélkül felbontható és visszaépíthető, az esetleges burkolatbontások hézagképzés nélkül helyreállíthatók, így hosszú távon költséghatékonyabb.

Ezen burkolatok, azonban nem alkalmasak útburkolati jelek felfestésére, de lehetőség van anyagában színezett rendszerelemekkel megfelelően értelmezhető és változatos burkolati rendszerek kialakítására.

Zöldfelület:

A zöldfelületek, mind az utcák meghatározó részei, mind az épületeink környezetei, hátterei igen fontos szerepet töltenek be. Azon túlmenően, hogy a zöldfelületek nélküli „csupasz beton” utcák alkalmatlanok a közösségi tér betöltésére, bennünk rossz érzetet keltenek, sivárak, szorongást okoznak. Fontos a burkolt és zöld felületek egyensúlya.

A közterületek zöld felületeinek kialakítása fontos feladat, hiszen nemcsak egyszeri megvalósítása, hanem annak fenntartása, ápolása, pótlása is szem előtt tartandó feladat. Mivel a zöldfelületeket élő növények alkotják, főleg városi környezetünkben igen fontos a gondoskodó ápolásuk, hiszen csak a mi támogatásunkkal, törődésünkkel tudják majd hosszú évtizedeken át betölteni a nekik szánt feladatukat.



A megfelelő növényzet telepítése és fenntartása ökológiai, táji és esztétikai szempontokból is igen fontos a településen. A gyalogosok és kerékpárosok védelmét is ezen rendszer látja el az időjárás viszontagságaival szemben, nyáron véd a tűző naptól, ősszel óv minket a hideg szelektől, télen biztonságos védőfalat képezve véd a forgalomtól, tavasszal és persze ősszel is elkápráztat a sokszínűségével.

A jól megtervezett, kivitelezett és megfelelően fenntartott, ápolt zöldfelület jótékony hatással van a település klímájára, emellett alkalmas nem kívánatos látványok takarására is.

Közmű:

A közmű kérdéskörében mindenkinek a vezetékek és műtárgyak településképi szempontból előnytelen megjelenése, elsősorban a légvezetékek – a fejünk felett lévő pókháló – tájba, környezetbe, utcaképbe nem illő látványa jut eszébe, mely nemcsak velünk emberekkel, de a növényeinkkel, fáinkkal is állandó konfliktusba kerülnek.

A táji környezetbe, az utcaképbe belógó, összevissza cikázó légvezetékek meglehetősen rontják az utcaképet, tájképet. A településen fellelhető természeti elemek, fák folyamatos összeütközésbe kerülnek ezzel a művi környezettel, hiszen a fák növekedését egy-egy légvezeték nem gátolja, azonban igen komoly, akár teljes településre kiterjedő szolgáltatási szünetet képesek okozni, egy viharban letörő faág.

A szemnek már az egymagában vezetett kötegelt vezetékek látványa is jobb, mint a 6-8 szál vezeték, különböző távtartókkal kombinált futtatása. Az ember szívét azonban melengeti, ha a vezetékektől hemzsegő oszlopmonstrumok helyére kandaláberek kerülnek és a vezetékek látványa mindenkorra megszűnik.



Javasolt minden lehetséges esetben a vezetékes hálózatok föld alá rejtése, annak ellenére hogy kivitelezésük és fenntartásuk is drágább, de nem jelennek meg mint esztétikai romboló tényezők, nem rondítanak bele a település arculatába. Fontos azonban a zöldfelületekkel, növényzettel való együtt tervezés, hiszen a gyökérszónák miatti védőtávolságok miatt igen nagy ráhatásuk van az utca növényzetére is.

Utcabútor:

Településünk képét nem utolsósorban, ha nem is meghatározzák, de alakítják az egyes utcabútorok, melyeket használhatunk pihenésre, olvasásra, de védelmet nyújthatnak az eső és a tűző napsütés elől, virágba boríthatják az egyébként sivár betonfelületeket. Nélkülük az utcáink, tereink, parkjaink üresek lennének, semmi hasznukat nem vennénk, hiszen nem tudnánk használni azokat.

Üdítő látvány lehet mindemellett egy-egy szép és hasznos közműtárgy megjelenése is az utcákon, mint pl.: ivókút, közkút, a település arculatához illő kandaláber.

Az egyes utcabútoroknak, mind egymással, mind a település arculatával összhangban kell lenniük, nem szabad uralkodniuk. A bútorzat legyen használható, olyan helyre kerüljön, ahol be tudja tölteni a neki szánt funkciót. Padokat, pihenésre használható gyepfelületeket lehetőleg csendes parkokba, sétálóutcákba telepítsünk, sohasem forgalmas utcák mentén. Buszvárók, nagy forgalmú járdák mellett azonban mindig legyen megfelelő számú hulladékgyűjtő edény, így könnyebben megőrizhetjük településünk tisztaságát.

Általánosságban ajánlhatjuk, hogy tekintsük az utcáinkat, tereinket, parkjainkat a településünk legfontosabb területeinek, hiszen mindennapi életünk színterei is egyben. Rajtuk keresztül megyünk munkába, boltba, sétálunk családtagjainkkal, barátainkkal, lehetnek találkozások helyszínei, vagy csak aktív pihenésünk színhelyei.

Az utcák egységét alapvetően meghatározza a körülötte lévő beépítettség, a településképhez illő harmonikus homlokzati és kerítés kialakítás, a lágy pasztell színek erősítik az utcaképet. Előnyben kell részesíteni a családi házas, laza szerkezetű, nyitott, tágas érzetet nyújtó beépítést. A történetileg kialakult utcahálózat ugyan adott, de tudatosan alakítható, szervezhető, általa a településrészek képe meghatározható. Az utcák terek burkolatának felújítása során törekedni kell a forgalomnak megfelelő burkolattípus és szín kiválasztására, az akadálymentes környezet kialakítására. Célszerű a burkolatcserét és a közműfelújítást összekötni, így csökkenthetők a költségek.



– Sulkowski kastély parkja –

A növények komoly szerepet játszanak a település összképben, esztétikai megjelenésük, árnyékuk, párologtatásuk révén a hőmérséklet csökkentő hatásuk, szél és porfogó feladatuk alapján kívánatos a három lomkoronaszintű, gazdag növényzet telepítése. A növényzet fenntartási költsége, a ráfordított munka mennyisége nagyban csökkenthető, ha szaktervező által gondosan kiválasztott, táji környezetbe illő őshonos, betegségekre nem hajlamos növényeket választunk, annak függvényében, hogy életterük korlátozott vagy sem. Emellett a gondosan megtervezett zöldfelületek az év minden szakában változatos esztétikai élményt jelentenek, koronaformájukkal, virágzatukkal, termésükkel, színükkel és színtónusukkal. A közlekedési zónák mellett javasolt alacsony, lehetőség szerint évelő növények ültetése, melyeket kombinálhatunk színes egynyáriakkal. Ezt követően cserjéket és fákat ültethetünk, mely háromlépcsős kialakítással a nyitott tér érzetét érhetjük el. Fontos hogy a fajtaválaszték kevés fajtából álljon, a sorok és kombinációk a településen visszatérő elemként jelenjenek meg. Kerülendő azonban a közterületeken húsos, lédús gyümölcsöt termő cserjék és fák ültetése, hiszen azok ápolására különös gondot kell fordítani, ráadásul a lehullott érett gyümölcs komoly szennyeződést, csúszás- és balesetveszélyt okozhat.

A gyepfelületek legyenek összefüggőek, ápoltak és gyomoktól mentesek, lehetőség szerint rendszeresen kaszáltak. Akadályozzuk meg a gyepfelületekre gépjárművel történő ráhajtást, különböző növényzónák beültetésével, magas szegélyek, utcabútorok telepítésével. A nyílt árkos vízelvezetés miatt ez nehezen valósítható meg, de cserjesor ültetésével elérhetjük a célt.



– Dózsa György tér –

Támogatott egységes utcabútorok – padok, virágládák, szemégyűjtő kosarak – telepítése az egész város területén, hiszen a visszatérő elemek az egységes településképet erősítik.

A léghálókat lehetőség szerint felújítás, vagy új hálózat létesítése esetén szüntessük meg a vezetékhálózatot földbe süllyesztetten alakítsuk ki, ezáltal teret nyerhetünk a növényzet számára is, ráadásul az utcaképet is javítja.

Nem utolsó sorban megemlítenénk, hogy a település közintézményei lehetőség szerint jól láthatóak legyenek, ezért ezek környezetében a zöldfelületek kialakítása, a burkolati rendszerek kialakítása még fontosabb feladat. Ezen helyeken a település többi részétől eltérő magasabb minőségi osztályú és esztétikai megjelenésű díszburkolatok alkalmazása és különleges szoliter növények telepítése javasolt.

6. JÓ PÉLDÁK

ABLAKOK – AJTÓK

A településen sétálva, vagy csak autóval áthajtva, ha kicsit a kerítések mögé nézünk, akkor megfigyelhetjük, hogy az épületek túlnyomó többségén – legyen az akár hagyományos parasztház, vagy „kockaház” jellegű épület – az utca felé két ablak néz. Ez a meghatározó arculati elem megőrzendő és az új építések esetében is támogatandó, az utcának egyenletes ritmust ad az épületek homlokzatának egymáshoz hasonló folthatása.



Több épületen megfigyelhető a redőny alkalmazása, melyre bőséggel láthatunk jó példákat is, amikor a régi redőnyszekrénybe rejtve, vagy új építéseknel vakolható redőnytokkal kialakítva készülnek. Az utólag „rábiggyesztett”, a homlokzati síkból kilógó, ahhoz nem illő külső redőnytokok alkalmazása kerülendő. Fellelhető még a településen több épületen a hagyományos zsalugáter, mely tájba illő jellegével támogatható árnyékolási mód mind a régi felújított, mind az új épületeinken. A redőny is akkor tud egy épületen jól működni, ha anyagában és színében harmonizál az épülettel.

ANYAGHASZNÁLAT – SZÍN

Gyönkön elsősorban a hagyományos tört, pasztell színek terjedtek el az épületek homlokzatain – természetesen itt is láthatunk kirívó példákat, de a harmonikus utcaképhez mindenképpen a településen már fellelhető színek, színárnyalatok, halvány, vagy tört színtónusok alkalmazása javasolt. Az épület homlokzati színének, tetőfedés színének, a kerítés anyag- és színhasználatának kiválasztásakor az egységre és a harmóniára kell törekednünk.



A hagyományos építésű épületeken jellemzően a cserépfedés, ezen belül is a műemléki jellegű hódfarkú tetőcserép és a szalagcserép terjedtek el. Sajnos az '50-es, '60-as évek térhódításában a szürke palafedések igen nagy számban kerültek fel épületeinkre, nemcsak az abban az időszakban épültekre, hanem sajnos az akkortájt felújítottakra is.

A térbeliséggel nem rendelkező, monoton szürke fedést felújításoknál célszerű szalagcserép, vagy ahhoz színében és struktúrájában a megtévesztésig hasonlító tetőfedésre cserélni – semmi

esetre sem támogatható a ráragasztott cserépmintával festett lemezfedés alkalmazása.

Színhasználat tekintetében a tetőfelületeken a föld színei, a natúr piros, a vöröses-, barnás színek az elterjedtek, ezek alkalmazása javasolt. Nem támogatott a riktó, fénylő, csillogó, fémhatású felületek, valamint a nagyon sötét és nagyon világos színek alkalmazása. Modern épületeken manapság előszeretettel alkalmazzák a sötét színeket és a térbeliséggel nem rendelkező teljesen sík cserepeket is, de ezek Gyönk területén tájidegenek, nem illeszkednek a környezetbe, ezért alkalmazásuk nem javasolt.



KERÍTÉSEK

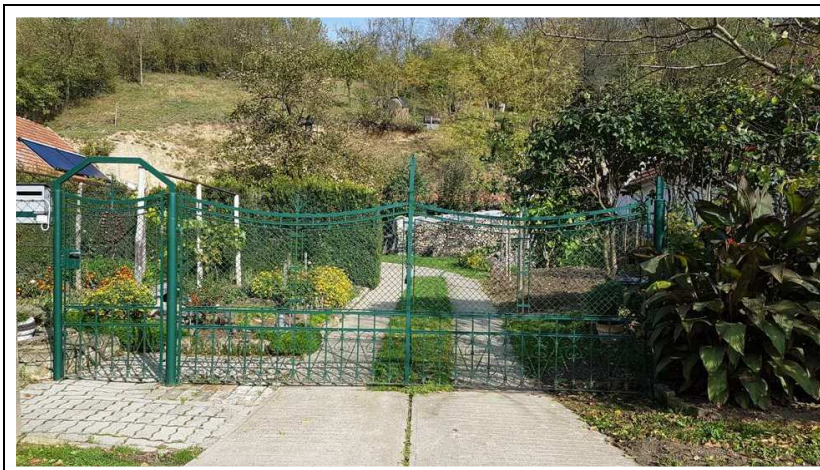
Gyöngön jellemzően az áttört kerítések terjedtek el, fa vagy fém kerítésmezőkkel, jellemzően valamilyen épített jellegű oszlopsor között, még a zártabb beépítésű központi területen sem jellemző a tömör kerítés. Sok kovácsoltvas jellegű kerítést és kaput láthatunk a településen, melyek amellyel hogy kiemelkedően szépek, a mögöttük lévő udvarba is korlátlan betekintést engednek.

Ezen területen támogatott és követendő példa az áttört kerítés építése, esetleg annak alacsony növényfállal való helyettesítése. A kerítésmezők kovácsoltvas jellegűek, vagy hagyományos stílusú vas és fa anyaghasználat kombinációjával készíthetők legyenek. Színezésükben a hagyományos természetközeli színekkel készüljenek, sötétzöld, barna és árnyalatai, fekete, esetleg szürke.

Az áttört alacsony kerítés, bár a telekhatár tekintetében jelzésértékkel bír, az ingatlanok előkertjét mégis részben az utca légteréhez engedi érezni, ezáltal légies, nyitott utcaképet, térérzeteket eredményez.

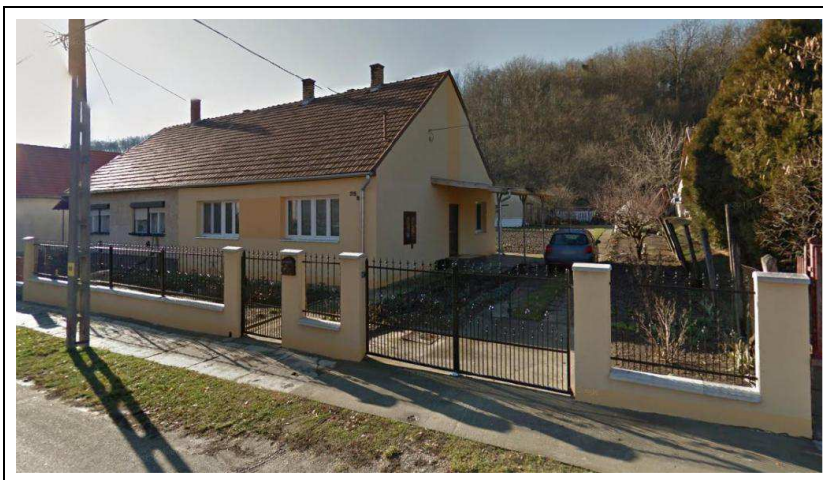
A kapuzatot minden esetben a kerítéshez illően, lehetőség szerint a kerítésmezővel – áttört kerítés esetén – azonos anyagból célszerű kialakítani.

A kerítés anyag és színhasználatánál is fontos, hogy mind az ingatlanon álló épülettel, mind az utcaképpel harmonizáljon, illeszkedjen a környezetéhez.



KERTEK

Jellemzően a kertvárosias, illetve az aprótelkes kisvárosias beépítésű településrészekben mondhatjuk el, hogy az épületek udvarai, kertjei – az áttört kerítések révén – jól kiegészítik az utcaképet, annak szerves részeit tudják képezni. Az áttört, vagy alacsony kerítésen keresztül, legyen az akár dísz- vagy konyhakert, a gondozott kert látványa kiegészíti az utcaképet.



Az utcáról látható elő- és oldalkertek, a bennük lévő növényzet az épületeket kiegészítve, azokkal együtt alkotják az utcaképet. Fontos azonban úgy választanunk, hogy épületeink láthatóak maradjanak, a növényzet ne adjon teljes takarást.



A lomhullató fák nyáron árnyékot adnak és részben takarnak, míg télen megnyitják a látóteret, ezzel nemcsak hasznosak, de évszakonként eltérő, változatos, színes utcaképet alkotnak. A hagymás és évelő növények már kora tavasszal színpompásak, míg az egynyáriakkal évről-évre megújulhatunk, kedvünkre változtathatunk a színeken formákon, magasságokon.

Nagyra növekvő fák ültetése esetén célszerű az épületektől, szomszédos ingatlantól megfelelő távolságot tartani. Örökzöld cserjék, sövények ültetésekor megfontolandó, hogy minden időben teljes takarást nyújtanak, így akár hátrányosan is befolyásolhatják egy kert, udvar használatát, de akár az épület használhatóságában, vagy a kilátásban is korlátozhatnak, nem beszélve arról, hogy akár komoly károkat is képesek okozni.

Javasolt lombkoronájukkal, virágzatukkal, esetleg különleges gyümölcsükkel díszítő növények ültetése. A település területén nem javasolt erdőfák ültetése, hiszen erőteljes gyökérzetük, kiemelkedően nagyméretű lombkoronájuk és környezetüket agresszívan kihasználó mivoltuk nem való a városokba, sőt még a zártkertekben sem szerencsés ültetésük.



Törekedjünk arra, hogy növényeink hasznunkra és ne terhünkre legyenek, díszítsék környezetünket, látványuk és közelségük okozzon örömet számunkra, gondoskodjunk róluk, hiszen a városi környezetben nélkül életképtelenek lennének.

UTCÁK, TEREK, KÖZPARKOK

Az elénk táruló településképet, utcaképet, az épületek, kerítések, előkertek látványa mellett az utcák kialakítása – burkolatok, utak, járdák, árkok, cserjék és fák – együttesen alkotják. Fontos e tekintetben az egész településen az egységes gondolkodás az utcák kialakítása tekintetében. Célszerű az azonos fajokat ismételten beültetni, azokat hosszabb-rövidebb sorokban alkalmazni, kombinálni az alacsony cserjéket és magas terebélyes fákat.

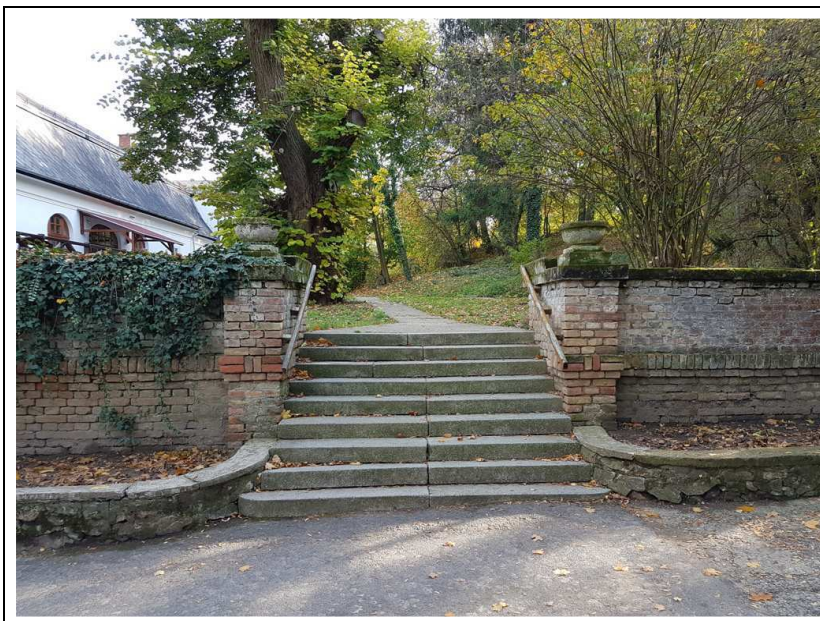


– Rákóczi és Petőfi utcák közötti park – Kovács Ildikó / google –



A nagyobb forgalmú utcákon célszerű több lombkoronaszinten sorban ültetett növényeket telepíteni. Az alacsony szegélynövények, egynyáriak, vagy évelők a színes látvány mellett a kerékszajok felfogásában, aktívak, addig a közép magas cserjék a motorzajokat tompítják, a magas nagy levélfelülettel rendelkező fák pedig tisztítják a levegőt, együtt alkotnak teljes védelmi rendszert a mi szolgálatunkban. A növények legyenek tájba illőek, lehetőség szerint őshonos fajokat válasszunk és ne feledkezzünk meg a növekedésükről sem, hiszen nincs annál rombolóbb látvány, mint amikor a légvezetékek miatt drasztikusan visszavágnak egy fát.

A játszóterek, parkok, utcák tiszták és gondozottak legyenek, minden évszakban színes virágoktól pompázzanak, így hozzájárulhatnak mindennapi nyugodt életünkhöz. A részlegesen burkolt, de jellemzően zöldfelületekkel borított parkok legalkalmasak a huzamos ott tartózkodásra is, a padon megpihenhessünk, olvasgathassunk, beszélgethessünk.



7. SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK, REKLÁMHORDOZÓK

Gyöngön jellemzően a településközponti területen, a Dózsa György téren, az Ady Endre, Rákóczi és Táncsics Mihály utcákban található azok az üzletek, melyek tekintetében beszélhetünk reklámokról, cégtáblákról, cégerekről.

A városban nem alakult ki hagyománya a műves, díszes cégereknek, még annak ellenére sem, hogy egykoron Engel József kézműves nyomdája működött a városban.

Jellemzően a mindenhol megszokott háttérvilágítású különböző márkákat reklámozó homlokzati síkban felszerelt, vagy homlokzati síkra merőlegesen kilógatott „cégér” jellegű reklámok terjedtek el.

A cégerek és különböző reklámhordozók utcaképet befolyásoló hatása vitathatatlan, de ennek ellenére nem fordítunk rá kellő figyelmet. Bár szabályozás korábban is volt, vagy lehetett volna, ennek ellenére nagyon vegyes a kép.



A településen jellemzőek a homlokzati részleteket eltakaró, rikító, figyelemfelkeltő színű műanyag, vagy fémtáblák alkalmazása, mely cseppet sem mondható esztétikusnak, vagy hívogatónak. Jó példaként kell megemlítenünk a Művelődési ház és a Takarékszövetkezet feliratait, melyek nemcsak anyagukban, színükben és méretükben illeszkednek az épület homlokzatához, de nem csorbítják az épület megjelenését, kiegészítik az esztétikai élményt.

A település történeti múltja megkívánná a teljes körű odafigyelést, amikor épületeink homlokzatán bárminemű átalakítást végzünk, legyen akár ez egy üzlet felirata, cégére, vagy bármi egyéb reklámhordozó elhelyezése. Fontos olyan kiegészítők elhelyezése a homlokzaton, mely hozzáad az épület értékéhez, nem takarja ki az épület meghatározó elemeit – párkányokat, ablakkereteket, harmonizál a települési környezettel, anyagában és formavilágában visszatérő elem.

A településen elterjedt kovácsoltvas jellegű kerítések, kapuk anyaga és megjelenése visszatérő elem lehet egy-egy épületdísz, vagy kiegészítő esetében. A homlokzataból kiálló cégerek esetében is elsősorban az áttört kovácsoltvas jellegű, vagy fafaragott elemek kihelyezése javasolt, melyek nem takarják a látványt és építő jelleggel járulnak hozzá az utcakép egészéhez.

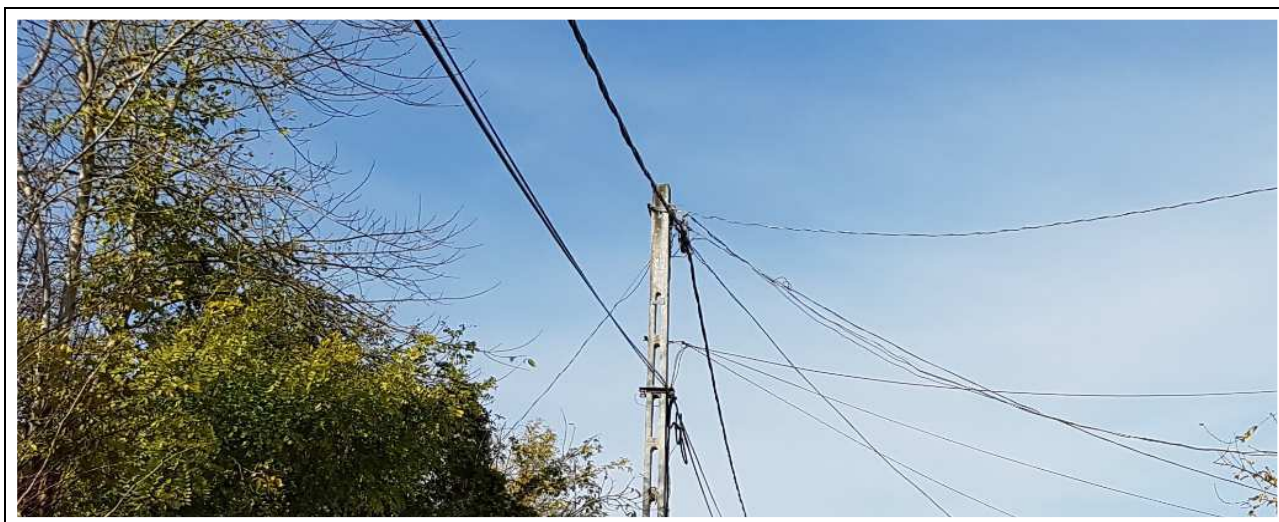


Gyöngön a hírközlő és elektromos elosztó hálózat jellemzően föld feletti vezeték-hálózat. Ezen légvezetékek „pókhálószerű” tömege azonban lehangoló, erősen utcaképet romboló hatású.

Még egy igényesen felújított, jól karbantartott épület látványát is képes teljesen tönkretenni az a kavalkád, ami az utcákon jelenleg látható.

A meglévő hálózat felújításánál, illetve új hálózatok kialakításánál elsősorban a föld alatti rendszerek telepítése támogatandó.

Az épületek látható homlokzat és tetőfelületein parabolaantennák és klímaberendezések kültéri egységeinek elhelyezése sem javasolt, mivel ezek is nagyban rontják az utcaképet, a település megjelenését.



Kiadja: **GYÖNK VÁROS ÖNKORMÁNYZATA**

7064 Gyönk, Ady Endre u. 562.

Honlap: www.gyonk.hu

E-mai: titkarsag@gyonk.hu

Telefon: +36 74 448117

Polgármester: **Katz Gyula István**

E-mail: polgarmester@gyonk.hu

Főépítész: **Witzl Zsolt**

E-mail: zsolt.witzl@gmail.com

Szerkesztette: Witzl Zsolt főépítész

FORRÁS:

Balogh Farkas Csaba Kulturális örökségvédelmi hatástanulmány 2005.

Gyönk Város honlapja www.gyonk.hu

www.maps.hungaricana.hu

www.mapire.eu

www.postcards.hungaricana.hu

www.muemlekem.hu

Miniszterelnökség RMI nyilvántartása

Fotók: Gyönk Város Önkormányzata

Witzl Zsolt

www.maps.hungaricana.hu

www.mapire.eu

www.postcards.hungaricana.hu

Miniszterelnökség RMI nyilvántartása

www.google.hu

www.muemlekem.hu

Kelt: Gyönk, 2017. december 05.

1. kiadás

